A. I. ODOBESCU

# MIHNEA-VODĂ CEL RĂU
ȘI
# DOAMNA CHIAJNA

SCENE ISTORICE DIN CRONICELE ROMÂNEȘTI

AUTORII ROMÂNI,
VECHI ŞI CONTIMPORANI

EDIȚIUNE ȘCOLARĂ
APROBATĂ DE MINISTERUL INSTRUCȚIUNII PUBLICE
ȘI AL CULTELOR

A. I. ODOBESCU

# MIHNEA-VODĂ CEL RĂU
ȘI
# DOAMNA CHIAJNA

SCENE ISTORICE DIN CRONICELE ROMÂNEȘTI

EDIȚIUNEA VII-A

BUCUREȘTI
Editura LIBRĂRIEI SOCECU & Comp.
1905.

*75786. — Atelierele grafice I. V. Socecu, — Bucureşti*

# MIHNEA-VODĂ CEL RĂU

1508—1510

## MĂNEŞTI

### I.

„Să n'aibi milă!"

Ca la două ceasuri cale 'n jos de Ploeşti curge apa Cricovului, care, cu mii de pâraie ce se resfiră şi se împreună, împestriţează matca sa răslăţată şi nisipoasă; d'a stânga, câmpia şeaţă se lungeşte până în poalele munţilor; d'a dreapta, malul se 'nalţă râpos şi acoperit cu păduri vechi şi stufoase. Pe o culme mai semeaţă a acelei coaste stă, pe la leatul 1508, cetăţuia lui Dracea Armaşul din Măneşti; din zidurile ei înegrite, vederea coprindea toată lunca, cu bordeiele şi coşarele ţărăneşti răsipite prin tufişe şi bălării; mai departe turnurile bisericei din Târşor, pe care o zidise, cu vre-o câţiva ani mai 'nainte, Vladislav Vodă,

ce chiar într'ânsa, zice Cronica, „au perit de sabie"; şi în fund de tot, plaiurile aburoase ale Câmpinei şi ale Breazei.

Intr'o zi noroasă de primăvară, puţin în urma Paştilor, crivăţul suflà iute şi înghieţat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrânilor ştejari, chiotele de vânătoare ale bătăiaşilor şi lătrătura chelălăită a copoilor; căci departe, tocmai în valea Comanacului, Mihnea, fiul Armaşului, se desfătà vânând fearele sălbatice, după obiceiul boieresc de pe atunci, când stăpânul, pentru a sa mulţumire, ridică de prin sate toţi vecinii cu gloata, de rămâneau ţarinele nearate şi ogoarele pustii.

Un glas de bucium s'auzì d'odată sunând tare din cetăţuie, şi vânătorii, deşteptaţi din sgomotoasa şi sălbatica lor beţie, printr'acea grea şi paşnică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtând pe umeri dobitoacele ucise, atârnate pe bârne, alţii ducând cânii de sgarde şi curuii în lănţuşe. In fruntea lor mergeau călări, cu frâul legat de oblânc, Mihnea şi feciorul său, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur şi vârtos, avea scrise pe faţa sa păroasă şi posomorîtă

---

*Vecinii* = ţărani robi.

şi 'n ochii săi arzoi şi 'ncruntaţi, străşnicia caracterului său; băiatul, abia eşit din copilărie, vădea o fire şi mai sălbatică, care-i şi meritase porecla de *„Cioban“*.

Amândoi purtau ciaboate de piele groasă până la genunchi, poturi de dimie albă, un cojoc scurt de oaie neagră cu glugă la spate şi chimir cu oţele; la gât aveau grumăjer rotund de zale de fer şi 'n cap o ţurcă flocoasă, adusă la o parte; la brâu, satâr şi jungher. Unii din vânătorii pedeştri purtau şăneţe, ceilalţi, arcuri şi săgeţi. Astfel păşea ceata înainte şi înoptase bine când ajunse în curtea cetăţii.

— „Descalică mai în grabă şi sui-te 'ncoa“; — strigă lui Mihnea, din capul scărei şi cu glasul năbuşit în lăcrămi, o femee cam trupeşă ce nu-i puteai zice nici tânără, nici frumoasă, — „boierul socru, biet, trage ca să 'şi dea sufletul şi „mereu cere de domnia-ta“.

— „Iată-mă 'ndată.....“, şi Mihnea descălicase, urcase ingusta şi direapta scară de piatră, şi, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.

Când deschise mica uşă de brad, el zări pe bătrânul Armaş uscat şi galbin, cu fruntea ple-

---

*Şăneaţă* = puşcă. In vechime *puşcă* se chemà tunul. *Direapta* = dreapta.

șuvă, cu barba albă, zăcând lungit pe spate pe o velinţă albă, în căpătâiul unui pat ce ţinea d'o parte toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbină, și un biet călugăr bogonisea pe slavonește, dar cu glas slab, rugele agoniei; în părete o mică candelă luminà o vechie troiţă de lemn și mai încolo pe ziduri stau rânduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fer, tuiuri, iatagane trunchiete și dispuieri luate de pe la dușmanii învinși. O singură armă, o ghioacă de fer ţintuită, mare și grea, buzduganul însușit slujbei de Armaș-mare, stà așezată pe velinţa flocoasă d'a dreapta bolnavului și mâna-i osoasă dar slăbită, printr'o mișcare spasmodică a nervilor, cătà încă s'o ridice.

Când Mihnea intră în odae, ochii unchiașului, afundaţi sub cercul albit al sprâncenelor, clipiră ca o candelă ce moare și buzele-i vineţite șoptiră tremurând aceste cuvinte:

— „Fătul meu!.... fă inimă vitează!.... nu „te lăsà!.... fii stâlp ţeapăn casii noastre și nu „'ngăduì să cază biată moșie părintească pe mâna „Oltenilor, p'a Basarabeștilor;—(trăsni-'i-ar Dom-

*Troiţă* = icoană cu două obloane lăturașe, și acelea zugrăvite cu sfinţi. — *Tuiuri* = steaguri formate dintr'o coadă de cal. — *Ghioagă* = măciucă de fer cu ţinte. — *Armaș* = Căpetenia poliţiei și a închisorilor. — *Moșia* = Ţara, patria.

„nul din senin!) — c'așà avem noi lăsat cu blăstem „dela moși strămoși! pace și răgaz să n'avem „cu neamul lor cel urgisit.... De-ți va dà Domnul „Dumnezeu putere și tărie, să nu cruți, să n'aibi „milă, că nici de tine nimeni nu va avea milă, „când te vor vedea înfrânt și ticăit... Mâna „mea s'a muiat.... nu mai poate ridicà buzdu- „ganul ăsta, vechiul meu tovarăș, bunul meu „prietin.... Ia-l acuma tu în mânele tale și „proașcă să faci când vei isbì cu dânsul în duș- „manii noștri... Să n'aibi milă!..."

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul și rămase încleștat... Atunci în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, în loc de sunetul cuvios al clopotelor, se auzì o zângănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. Erau bieții vecini robiți și puși în feare de răposatul Armaș, care zăceau aruncați în fundul pivnițelor cetățuii sale și acum, în mijlocul nopții, își scuturau dureroasele lor lanțuri.

Apoi totul intră în tăcere; prin odăi abia se auzea ceva suspinuri de femei și p'afară văitarea viforoasă a crivățului. Intunericul domnea peste tot.

Deodată însă începură a se deosebì tropote

---

*Ticăit* = nenorocit, slab, neputincios. — *Proașcă* = gaură, spărtură, bortă.

de cai și curând după aceea câțiva călăreți băteau tare cu paloșele în poartă. Stoica, om vechiu al casii, deschise oblónul, scoase capul pe o îngustă ferestruie și întrebă: — „Cine e?“

— „Oameni buni!“ — răspunseră d'afară.

— „Ce căталi așà de înoptat pe la casele creștinilor?“

— „Suntem dela Domnie, noi, boieri ai țării „și venim să ne închinăm noului Domn ales de „obște, lui Mihnea-Vodă“. — La aceste cuvinte neașteptate, Stoica deschise poarta și boierii descălicând, merseră până la Mihnea, îi sărutară mâna cu smerenie, iar cel mai bătrân dintre dânșii grăì într'astfel:

— „Ani mulți întru noroc și fericire urăm Mării „Tale! aflatu-vei din svonul și jalea obștii că s'a „pristăvit fericitul Domn și bun creștin Radu-„Vodă, iar norodul, cerând cu o glăsuire ca să-i „fii Măria Ta sprijin și părinte, boèrii țării te-au „ales ca să urmezi răposatului în Domnie, și pe „noi, supusele Mării Tale slugi, ne-au trămis ca „să te rugăm din partea tutulor în de obște, să „priimești volnic și bucuros această sarcină. — „Deci fie-'ți, Doamne, milă de moșie și nu o lăsà „în prada hrăpitorilor care de toate părțile pohtesc

---

*S'a pristăvit* = a murit, a răposat. — *Pohtesc* = poftesc privesc cu lăcomie.

„la dânsa ca să o strice şi să o jăfuiască. La „Măria Ta aleargă toţi cu nădejdea, ca puii la „cloşcă. Nu-i lepădà; îndură-te Doamne, de pă„mântenii Mării Tale şi le deschide aripa de „apărare!“

Mihnea stăpânì în sine-şi bucuria, mulţumì cu sânge rece boierilor şi îndată poruncì să i se gătească cai de plecare.

La revărsatul zorilor, Mihnea cu fiul său şi cu Stoica, boierii trămişi în solie şi câţiva călăraşi se porniră pe drumul Curţii de Argeş.

Buna jupaniţă Smaranda, acum doamnă a ţării româneşti, rămase cu slujitorii şi femeile sale ca să 'ngroape a doua-zi pe bătrânul Dracea, Armaşul din Măneşti, la mănăstirea Târşorul.

---

## CURTEA DE ARGEŞ

### II.

„Nu-i aşà c'avuţiile 's amăgitoare?...“

Se aflăm acuma prin cari împrejurări, această cinste nevisată se dete lui Mihnea.

Radu-Vodă, căzând sub grea afurisanie şi urgie

---

*Jupan* şi *Jupaniță* erau titlurile ce se dau boierilor şi soţiilor lor.

a patriarhului Nifon, se răpusese de o groaznică și cumplită boală, și cu toată cinstea Voivozilor, se îngropase la mănăstirea sa din Deal. Fratele lui, Vlăduță, erà încă prea tânăr ca să iea cârma țării; boierii de toate părțile umblau cu zavistii care de care s'apuce domnia; Basarabii, care mai erau și Bani moșteni ai Craiovii, voiau să așeze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar ei erau Olteni și boierilor de dincoace nu le plăcea a fi mai prejos. Insă sila d'a ține țara în vrăjbi îndelungate și mai ales temerea d'a vedea viind Domn dela Vladislav, Craiul Ungariei, care, prin solul său Emeric de Joborg, făgăduià neîncetat boierilor că le va trămite pe Danciul, fiul lui Țepeș-Vodă, carele trăia în Ungaria la graful Zapolia, și care negreșit ar fi închinat țara protectorului său, în sfârșit și frica Turcilor ce amenințau necontenit d'a năvălì peste Români, făcură pe boieri ca s'aleagă dintre dânșii pe cel care, prin firea sa mai semeață, se părea că va fi cel mai viteaz apărător al țărei: acesta fù boierul Mihnea, fiul Dracii Armașului din Mănești.

Iată dar pricina pentru care 'l vom găsì câteva zile după moartea tatălui său, în curtea domnească dela Argeș: însă nu va mai fi acì asprul vânător cu cojoc de oaie. Azi Mihnea a 'mbră-

*Se răpusese* = murise.

cat chepeneag de catifea roşie cu ceaprazuri şi cu bumbi de aur, cioareci albi tiviţi cu găitane de fir, cisme cu pinteni poleiţi ş'un gugiuman de samur cu surguciu de pietre scumpe. Astfel se coboară el cu alaiu din curţile domneşti, până 'n vale la biserica, pe care Radu Negru Vodă o lucrase cu mare meşteşug, împestriţând cărămizile şi scobind flori în piatră.

La uşa bisericei îl întâmpină mitropolitul Maxim cu mai mulţi archierei, purtând Crucea şi Evanghelia pe care Domnul le sărută cu multă cucerie; la urmă merse de 'ngenuchie drept la uşa din mijloc a altarului, îşi rezimă capul gol de sântul preastol, iar mitropolitul puindu-i omoforul pe cap, îi citì cu glas măreţ rugăciunile de încoronare ale împăraţilor bizantini şi 'i unse fruntea cu sfântul mir.

Sculându-se, Mihnea sărută preastolul şi icoana Adormirei Maicei Domnului ce stă pe iconostasul din dreapta, ca hram al mănăstirii şi, viind în mijlocul bisericei, mitropolitul îi puse pe cap coroana Voivozilor şi 'i dete în mână spada şi buzduganul domnesc, ce le ducea pe o perină roşie, ma-

---

*Chepeneag* = Haină de gală, strânsă pe trup. — *Gugiuman* = căciulă înaltă, purtată numai de Domnitor şi de boierii cei mari. — *Alaiu* = escortă pompoasă. — *Omofor* = patrahirul archiepiscopal.

rele Spătar. Atunci prea-sântul părinte împreună cu marele Postelnic îl duseră de subțiori până la strana poleită ce se 'nălță pe trei trepte la dreapta în biserică, purtând pajerea țărei săpată în lemn. Când se urcă noul Domn p'acel scaun bogat, cântăreții glăsuiră rugăciunea: „*Tebe Boga hvalim!*....“ și oastea de afară slobozì puștile și sănețele cu chiote de bucurie și începură a sunà din tobe, din pauce, din trâmbițe și din surle. Toți boierii stà rânduiți și ascultau liturghia. Când se sfârșì dumnezeeasca slujbă, Mihnea eșì din biserică, îmbrăcă în tindă caftanul alb cu guler de samur, încinse paloșul și încălecă pe un armăsar cu harșà de fir și cu zăbale suflate cu aur. Atunci se pornì alaiul îndărăt la curțile domnești. In cap mergeau, ca să deschidă drumul, Dorobanții cu gârbace și Vânătorii de plaiu și de Olt cu lungi sănețe; în urma lor veniau Roșiorii și Verzișorii călări, despărțiți în căpitănii, fiecare cu steagul ei, purtând mintene roșii și verzi; apoi caii domnești acoperiți cu grele harșale de

---

*Spătar* = căpetenia oștirilor. — *Postelnic* = boierul însărcinat cu introducerea și prezentările în ceremoniile curții domnești. — *Tebe Boga hvalim!* = Pe tine te lăudăm Doamne! (pe slavonește). — *Pauce* = țimbale. — *Surle* = fluiere cu sunet ascuțit, (*fifre*, pe franțuzește). — *Caftan* haină sau mai bine manta largă de gală. — *Harșà* = învelitoarea șelei.

fir și de mătăsuri; îndată după aceștia, Mihnea însoțit de patru viteji Ferentari cu lăncile poleite 'n vârf și la mânere, și urmat de boierii de taină, cu Vătașii, Aprozii, Armășeii și Lipcanii lor. Apoi urmau Copii de casă, toți feciorii de boieri, îmbrăcați cu șavanele și cu cabanițe de felurite stofe scumpe, având mari podoabe și fofeaze la cai; ei și cu Aprozii purtau sângeacul sau steagul cel mare și două tuiuri turcești date dela împărăție. După dânșii veniau Lefegiii cu haine galbene, Simenii și Scutelnicii pedeștri; apoi gloata boierilor mazili și boiernașilor, iar la sfârșitul tutulor cetelor, o grămădire amestecată de slugi boierești, de orășeni, de negutători și de săteni.

Alaiul se oprì în curțile domnești; Mihnea descălică, trecù printre boierii rânduiți în înduoit șireag, intră în sala mare a spătăriei și se urcă pe tronul domnesc, scoțând coroana din cap, drept semn de jale pentru tătâne-său că murise. Marele Postelnic stà în picioare la dreapta lui.

Mai întâi venì mitropolitul Maxim ca să'i sărute mâna și 'i rostì câteva cuvinte de urare în limba

---

*Șavanele* = un fel de căciule de postav. — *Cabanițe* = haine mai largi îmblănite. — *Fofeaze* = funde, pompoane. — *Sângeacul* = steagul principal al Domniei. *Mazili* = boierii care nu erau în serviciul activ. — *Sala spătăriei* = sala tronului.

sârbească. Călugărul Maxim fusese trămis de Craiul Ungariei ca să împăciuiască pe Radu-Vodă cu Bogdan, Domnul Moldovii, şi de atunci deşi erà sârb de neam, rămăsese ca mitropolit în ţară. Mihnea răspunse pe scurt că'i pare rău unde nu se pot înţelege d'a dreptul, şi părintele, întorcându-se spre norod, îi dete obişnuita binecuvântare.

După dânsul înaintă un boier bătrân; Postelnicul, vorbind către Domn, îi spuse;

— „Sluga Măriei Tale, Pârvu Vornicul Basarab sărută poala Măriei Tale“.

— „Te aflì sdravăn, jupan Pârvule? — întrebă Mihnea cu un zâmbet de bunătate prefăcut şi amăgitor.

— „Slavă Domnului, Măria Ta; ne ţinem şi „noi cum putem“.

— „Dar neica Barbu, cum trăeşte! Nu'l văd p'aici“.

— „E şezător la dregătoriă, Măria Ta, în Craiova“.

— „Bine face. Ei, măre boieri domnia-voastră“, — zise el aruncându-şi ochii asupra gloatei, — „să fie în ţara Românească mulţi bărbaţi de treabă „şi cu temei, precum sunt aceştia, (vrând să în- „semneze pe Basarabeşti), în frica lui Dumnezeu,

---

*Vornic* = boierul însărcinat cu administraţiunea supremă a ţărei.

„vă zic c'ar fi blagoslovenie cerească!... - Spu-„ne-mi, jupan Pârvule, pare-mi-se c'aveai mai „mulţi prunci?“

— „Cu adevăr, am trei feciori, Măria Ta, s'au „crescut flăcăi mari“.

— „Apoi să le facem de căpătâi; să'i însurăm. „Ce nu'i arăţi şi nouă ca să'i cunoaştem?“

— „Nu ştiu cum să dovedesc Măriei Tale mulţu-„mită pentru atâta milă şi cinste ce dai casii mele“.

— „La boieri vrednici toate se cad, jupan „Vornice!“

Atunci trei tineri, între 15 şi 25 de ani, cu mândre şi drăgălaşe chipuri veniră să sărute mâna domnească.

— „Acesta e fiul meu Ilie, pe care am soco-„tit peste puţin să'l căsătoresc“, — zise bătrânul boier, în ochii căruia se citea bucuria unui părinte.

— „Să fie Comis-mare în zilele mele şi voiu „să'i fiu nun“.

— „Acestă-l-alt — adaose Pârvu, — e fiul meu „Neagu care a învăţat multă carte dela fericitul „patriarh Nifon“.

— „Să'mi fie mie Logofăt de aproape“.

Tânărul, închinându-se adânc la Mihnea, îl rugă, drept har, să'i lase vătăşia de Vânători.

---

*Comis* = boier însărcinat cu îngrijirea grajdurilor domneşti. — *Logofăt* = secretar. — *Har* = favoare. — *Vătăşia*

— „M'am deprins cu dânşii şi ei cu mine, ca „trup cu suflet, Măria Ta, — zise el cu glas neted şi hotărît.

— „Fie'ţi pe plac“, — răspunse Mihnea în nemărginita sa milostivire.

— „Acesta e cel mai mic al meu fecior, Dra- „gomir“.

— „Voiu chiar de azi să'l număr printre Co- „pii mei de casă“.

Tatăl şi toţi trei feciorii se 'nchinară lui Vodă şi Postelnicul începù a numi pe ceilalţi boieri. Ceremonia se sfârşì şi toată boierimea rămase încântată de noul stăpânitor: fiecăruia îi dase sau îi făgăduise un os de ros.

— „Dumnezeu să'i dea ani mulţi de viaţă şi de domnie!“ — zicea fiecare eşind din pragul domnesc.

*

Nu trecù mult timp şi sosì vremea să se facă nunta lui Ilie, feciorul Vornicului Pârvu Basarab cu Ilinca, fiica lui Radu Spătarul din Albeşti. In ziua aceea curtea domnească se 'mpodobì ca de o sărbătoare, şi 'ntr'adevăr vrednici erau amândoi logodnicii de asemenea podoabă. Amândoi

---

*de Vânători* = dregătorie ostăşească, căpetenie peste oştile de plăieşi.

tineri, frumoşi şi bogaţi, se păreau meniţi pentru o desăvârşită norocire. Când tânăra fecioară se arătă cu conciul semănat cu diamanturi, cu aburosul zovon de filaliu, cu auritul văl de beteală răsfirat pe un biniş de sevaiu alb, cu grumazul acoperit cu şiruri de mărgăritare şi cu cununia de flori pe frunte, ar fi zis oricine că vede icoana cea mai smerită a Pururei-Fecioare.

Acea fumuseţe pătrunse pe toţi, iar mai cu seamă pe Mihnea, în a cărui inimă deşteptă patima cea mai feroasă şi mai neruşinată.

Nunta se făcù însă cu veselie; covorul pe care stau mirii la cununie erà semănat cu galbini venetici; de toate părţile prin odăi ploau, pentru boieri, zaharicale, iar în curte, pentru norod, bani mărunţi de argint şi de aramă cu mărcile Banului Barbu Basarab şi Mihnei-Voevodul. La masă, ginerele şezù la dreapta lui Vodă, şi purtă în cap gugiuman domnesc; după cină boieri şi jupaniţe se prinseră în horă, şi când venì ceasul de a se sparge cheful, un slujitor de sub masă începù să cânte ca cocoşul ca să vestească că se apropie ziua.

---

*Conciu* = un fel de cunună pusă pe creştetul capului. *Zovon* = văl de mireasă. — *Filaliu* stofă străvezie. — *Biniş* = rochie lungă cam strânsă pe corp. — *Sevaiu* = stofă grea de mătasă. — *Galbeni venetici* = monedă de aur din Veneţia. — *Banul* = guvernatorul suprem al Olteniei.

Toţi se 'ntoarseră pe la casele lor cu făclii şi cu masalale, toţi veseli, mulţumiţi, dar nimeni mai mult decât tinerii însuraţi.

Insă abia intrase ginerele în odaia făgăduinţii, cumpărând cu cai şi cu arme această dorită plăcere dela fraţii şi dela rudele miresei, ce stau la uşă şi 'l opreau d'a intrà, abia avuse vreme, în dulcea lor grăbire, să stingă candela, când nişte tâlhari, pătrunzând pe furiş într'acel cuib de fericire, sugrumară în pat pe Ilie şi luară cu sine trupul mortului, pe mireasa leşinată şi toate sculele ce erau răsipite prin odaie.

A doua-zi spaima şi jalea erau scrise pe toate feţele; nimeni nu ştià ce să zică, ce să gândească; Mihnea singur simţea în sine-şi, nu mustrarea unui cuget de om, ci mulţumirea unei inimi de fează sălbatică ce 'şi-a îndestulat patima urîcioasă.

Unii boieri şopteau într'adevăr, dar pe ascuns şi numai acasă la Vornicul Pârvu, cum că s'ar fi zărit într'acea noapte oameni d'ai lui Stoica, credinciosul lui Vodă, ce acum ajunsese Logofăt mare, strecurându-se pe sub cumpăt în casele răposatului Ilie Comisul, c'acest omor nu s'ar fi făcut numai ca să prade bogăţiile lui, în sfârşit că ar fi găsit a doua-zi Cămărăşeii boabe de măr-

---

*Pe sub cumpăt* = pe ascuns, pe furiş. — *Cămărăşei* = servitorii camerei domneşti.

găritar răsipite chiar prin odaia lui Vodă, de unde un om tiptil scosese, când se crăpa de ziuă, un trup învelit într'o rasă.

Aceste vorbe ajunseră până la urechile lui Mihnea şi puţin după aceea el poftì la masă pre câţi auzise c'ar fi grăit aşà.

La ospăţ, Mihnea se arătă foarte mâhnit pentru pierderea unui aşà bun şi tânăr slujbaş ca Ilie. Când Cuparul îi aduse potirul de aur din care bea Domnii şi când Păhărniceii dreseră pe la toţi prin pahare, Mihnea se sculă, închină drept mulţumită pentru darul şi mila dumnezeească şi rostì cu glas întristat, un cuvânt în care arătă cum că „toate sunt trecătoare pe pământ: tinereţe, pri-„copseală, sănătate, frumuseţe şi slavă, toate da-„ruri ale Pronii; cum că se scutură ca frunzele „toate bunurile câte ni le dărueşte pentru o zi, „milostivirea cerească; dar mai vârtos cum n'or „să fie zadarnice şi amăgitoare, averile şi bo-„găţiile care le agonisim noi muritorii şi care ne „vin dela zadarnica omenire?“

Auzind aceste înţelepte şi tânguioase cugetări, bătrânul Pârvu lăcrima, iar ceilalţi, boieri stau

---

*Cuparul* = servitorul care turnà de băut numai Domnitorului. — *Păhărnicei* = servitorii care turnau de băut oaspeţilor domniei. — *Dreseră prin pahare* = umplură paharele cu vin. — *Pronia* = provedinţa.

pe gânduri, obidiţi, şi câteodată ziceau, dând din cap: „Adevărat c'aşà este!"

Această tăcere fù întreruptă de Medelnicerii ce aduseră pe masă, în sahane de argint, un morman de pilaf alb şi fumegos.

— „Poftiţi, luaţi, boieri!" — le zise Domnul şi fiecare pe rând turnă cu lingura din sahan; însă abia apucaseră să iea în gură şi s'amestece când toţi, strâmbându-se ca de durere de măsele, aduseră mâna la gură şi 'şi scuipară pe tipsii dinţii lor împreună cu boabe de mărgăritar. Unii de durere umblau să se scoale dela masă.

— „Staţi pe la locuri, boieri!" — strigă atunci Mihnea cu glas tare. — „Ci, nu vă zăticniţi din gus-„tare! Fie-vă aceasta numai pildă la zisele mele „de adineaori ce le-aţi încuviinţat cu gândul şi „cu graiul; fie-vă drept învăţătură, ca nu doară „cum-va să pohtiţi la bogăţii ca la vre-un bine „mare. Ispitele lumii sunt multe şi de tot felul, „dar nu sunt spre folosul omului; averea ademe-„neşte pe om, ş'apoi îl scârbeşte; aşà şi bobul „de mărgăritar e mai mare şi mai cu preţ decât „bobul de orez, dar sparge dinţii. Astfel cuget „eu în mine şi drept aceea am vrut să aibă şi bo-„ierii mei dovadă plăzmuită, ca nu doară cumva

---

*Medelnicerii* = servitorii care aduceau bucatele pe masa domnească. — *Nu vă zăticniţi* = nu vă opriţi.

„vre-odată, să spună vre-un bârfitor, — lumea e „plină de oameni răi! — că am pohtit eu la do- „bânzi... Ei! spuneţi acuma, boieri domnia- „voastră, nu'i aşà că avuţiile sunt amăgitoare?“

Şi la aceste din urmă cuvinte un zâmbet batjocoritor i se jucà pe buze, iar Logofătul Stoica, râzând înghesuit de strâmbările bieţilor ştirbiţi, se mirà în gura mare cum de nu i s'a întâmplat şi lui să dea peste un bob de mărgăritar în pilaf, şi cu o slugarnică viclenie făcea mare haz de gluma înrăutăţită a stăpânului său.

Cu atâta se sfârşì ospăţul, dar Mihnea pricepù că sfieală intrase în inimile boierilor şi că prepusurile se schimbase în siguranţe, la ochii Pârvuleştilor! Deci, înainte chiar d'a fi ochit, el trebuia să dea lovirea cea grea. Hotărîrea o luase, dar îi lipseau mijloacele; Basarabii erau împrăştiaţi prin toată ţara; ei îl înconjurau până şi'n palat; de aceea, în casa sa, se temea tiranul de a cere sfat chiar dela credinciosul său Stoica, ca nu cumva, auzindu-se vorbele lor, să prevestească cineva pe Banoveţi. Ii trebuia însă neapărat un om ca să întindă laţurile şi să pună cursele în lucrare.

*
* *

Intr'o zi, stând cu Logofătul în odaie, de-odată el chiamă un fustaş dela perdea:

---

*Banoveţi* = familia Banului Craiovei, adecă Basarabii.

— „Să ceară Doamnei“, — îi zise, — „chiăile „dela pivniţă şi să'mi deschidă“.

Fustaşul plecă să 'mplinească porunca, şi Domnul cu Stoica scoborîră în beciurile boltite ale palatului.

După ce intră, Mihnea poruncì pivnicerilor să iasă şi să'l lase singur cu Logofătul; însă din întâmplare Dragomir, fiul Pârvului ce de curând intrase printre Copiii de casă ai curţii şi de curiozitate copilărească se coborise cu chiălarii în pivniţă, fiindu-i teamă de dojana lui Vodă, se ascunse încet şi pe furiş în fundul unei buţi goale, şi de acolo, tremurând de groază, el putù să auză următoarea vorbire:

— „Ştii, Stoico, de ce te-am adus aici?“

— „Ascult, Măria Ta“.

— „Pe sus în case nu'ţi dă nimeni pas să vor„beşti cevaşi în taină; par'că stau pereţii şi trag „cu urechia“.

— „Aşà, Măria Ta; mă mir cine a putut bănuì „adevărul despre moartea lui Ilie şi despre cele „ce s'au petrecut cu mireasa lui, care — Dumne„zeu s'o ierte! — a şi murit acum pe mânele „maicilor“.

— „Păcat de dânsa, că erà gingaşă şi voinică

*Fustaş* = ostaşul care păzea cu *fuşta* sau suliţa la intrarea camerei domneşti.

„muiere; ca o balauroaică mi se sumeţea împotrivă...“

— „Ei! vezi, Doamne, toate acelea le spune „acuma lumea întocmai precum s'au petrecut; „de aceea bine faci să te fereşti“.

— „Apoi doară că nu o fi blăstem ca şi d'aicea „de sub pământ, să iasă svon de ceea-ce vom „chibzuì. Ascultă-mă tu bine; vezi că nu mai e „de dus mult cu Craiovenii; au prins de veste de „toate, şi ca copoii, adulmecă orice mişcare a „domniei. Ei! până acì! am obosit tot înghiţin„du-mi amarul; sunt sătul de atâta făţărie! Voiu „în sfârşit să'mi ridic piatra după inimă, să mă „mântui cu totul de dânşii“.

— „Măria Ta eşti Domn şi ai toată puterea; „porunceşte, ce să facem?“

— „Să găsim, Stoico, un mijloc d'ai pune pe „toţi d'odată la mână şi atunci nici pruncul din „mumă să nu scape!.. Aoleu, neam blestemat de „Basarabi! căci nu te iveşti acum colea sub palma „mea ca să te strivesc ca p'această jiganie!“ — şi mâna lui turtì cu furie pe fundul unui butoiu un păieajen ce'şi urzia în ticnă iţele sale.

— „Banul Barbu n'a mai venit la curte“; — adaose Stoica dus pe gânduri, — „se vede că se „teme de ceva... Neagu a trecut cu Vânătorii săi „peste Olt; nici asta nu e semn bun. — Ştii ce!..

„Măria Ta să le scrii pohtindu-i cu politică la „scaunul Domniei, iar cărţile să le dăm în mâni „de oameni zdraveni care să nu'i slăbească din ve- „dere. D'or venì de bună-voie, îi prindem cu tot „nemetul lor aici; iar dacă vor simţì ceva ş'or „vrea să pribegească, atunci mesiţii Măriei Tale îi „vor aduce ferecaţi. Cât despre Pârvu şi copilul „său îi avem mai aproape şi se pot lesne priveghia".

— „Bine le-ai gândit tu; mâne să'mi faci carte „către Barbu şi poruncă de învârtejire Neagu- „lui; să rânduieşti oameni ca să nu scape din „ochi pe Pârvu. Toate să fie puse până mâne la „cale şi Doamne ajută! Când m'oiu vedea scă- „pat şi de odrasla asta de Olteni blăstemaţi, o „să mi se mai veselească inima în mine. Acum „chiamă pe pivniceri şi să le bem aldămaşul... „Noroc bun, măre bădiţă!".

— „Să'ţi fie de bine, Măriei Tale!"

Pivnicerii şi butarii să coborîră sub boltă.

— „Ei! feţii mei" — le zise Mihnea, — „să trăiţi! „bună treabă 'mi-aţi lucrat voi aicea; toate's trai- „nice şi curate; păreţii spoiţi; pe jos e aşternut „năsip neted şi mărunt; buţile stau bine înţepe-

---

*Nemet* = neam, familie (expresiune despreţuitoare). — *Să pribegească* = să fugă în altă ţară, să se expatrieze. — *Invârtejire* = întoarcere. — *Chezaşii* = bârnele pe care se aşează buţile în pivniţă.

„nite pe chezaşii lor; tocitoarele sunt aşezate fru-„mos pe căpătâie. Acum să vă vedem şi vinurile! „Ia trageţi-mi încoa câte o cinzeacă dela cep“.

Şi Mihnea mergea şi gustà din bute în bute vinurile dela Dealul-Mare, dela Drăgăşani, dela Săcuieni, dela Greaca, pelinurile stifoase şi profire, ţuica de prune şi de drojdii, rachiurile de sachâz şi de anason, din Chipru şi din Anadol. Când ajunse spre fundul întunecos al bolţii, întrebă:

— „Dar colo 'n fund ce e:

— „Ia! sunt nişte buţi goale, să trăeşti Mă-„ria Ta; dar iaca mai încoace un butoiaş de vin „de Drăgăşani, tocmai de când cu Laiotă Basa-„rab. Ce mai vin! să trăeşti Măria Ta; par'că „bei miere şi ţi s'aprinde foc la inimă“.

— „Ado 'n coace; pune pâlnia mare şi toarnă „cu vedriţa ca să bem norocul lui Laiotă ş'al „neamului său de Basarabi!“ şi asvârlind pe gât un pahar de vin chihlibariu, rânjì ca cânele când vede că i se găteşte prada.

Logofătul Stoica nu apucase încă să toarne pe hârtie ieroglificele sale pisanii, când copilul Dragomir, spăimântat de cele ce auzise din fundul buţii, alergă la casa tătâne-său şi-i destăinuì planurile tiranului. Până 'nserat Pârvu îşi rădicase

*Ieroglificele* = complicate, grele de descifrat.— *Pisanii* = scrieri, scrisori.

casa ca să pribegească și doi lipcani de olac se trămiseră cu această veste Banului și Vătafului Neagu. Tot neamul Basarabilor, până să nu prinză Domnul de veste, trecuse Dunărea și ducea jăluirile sale la Poarta Sultanului.

Mihnea, văzând că acei boieri au întâmpinat răsbunarea sa, își înmuie turbarea în fel de fel de cruzimi: poruncì să se sfărâme până la pământ toate casele și toate bisericile lor, pe unde se vor fi aflând, în Curtea de Argeș, în Târgoviște, în Craiova, în Brâncoveni; pe slujitori și pe preoții lor îi căznì și la urmă, închizându-i pe toți în mănăstirea Bistriții, ce erà clădită chiar de Banul Barbu Basarab, îi dete foc de arseră toți într'însa. De atunci înainte tiranul, lepădând orice văl de fățărie, începù a face răutățile pe față. Pe boieri îi omorà; avuțiile le luà; soțiile și fiicele le necinstea; dăjdii multe punea asupra țării. Pe mitropolitul Maxim ce stà împotrivă la nelegiuirile sale, necutezând a'l ucide, îl depărtă, dându-i solie la curtea lui Vladislav, Craiul Ungariei. In urma plecării mitropolitului, el batjocorì pe o nepoată a lui, și fratele acesteia, un sârb anume Dumitru Iacșăg, își scăpă zilele fugind în Ardeal, unde aștepta ceasul răsbunării.

Se vede dar că Mihnea urma vieața sa de des-

---

*Lip can de olac* = curier de poștie.

frânare atât cu jupaniţele boierilor curteni, cât şi cu femeile după afară, şi toate acestea se petreceau subt ochii Doamnei Smarande, care, stăruind toată ziua la furcă şi la răsboiu, la cămară şi la jicniţă, păzind praznicele şi posturile, spovedindu-se şi făcând mereu la mătănii, trecea toate cu vederea şi trăia o viaţă de găsdoaie harnică şi de bună creştină.

In anii domniei lui Mihnea-Vodă se căsătorì şi fiul său Mircea şi luă de soţie pe fata lui Rareş-Vodă dela Moldova, anume Domniţa Chiajna. Astfel trăià la culmea puterii şi a măririi, familia răposatului Dracea Armaşul şi nu prevedea groapa ce stà căscată dinainte-i; astfel şi lupul cu puii săi pustiează codrii fără d'a bănuì laţul ce'i va înstrunà într'o zi pe toţi.

---

## ÇOTMEANA

### III.

„Fuga e ruşinoasă...
„dar e sănătoasă..."

Un an şi jumătate trecuse de când Mihnea ţinea cârma ţării şi boierii pribegi, Basarabii şi alţii câţi putuse să scape din mânile tiranului, — după multe şi anevoioase rugăminte, dobândise în

---

*Jicniţă* = grânar.

sfârşit ajutor dela Impărăţia turcească. Sultanul Baiazit dase poruncă paşii dela Dunăre ca să intre cu oştire în Ţara Românească şi să aşeze în scaunul Domniei pe Vlad cel tânăr sau Vlăduţă, fratele răposatului Radu-Vodă.

Deci, în toamna anului 1509, trei pâlcuri de oaste turcească stà gata să treacă Dunărea, din care unul, sub poruncile lui Neagoe Basarab, răzbì mai 'nainte de celelalte în Oltenia şi acolo se adaose cu Pandurii şi cu Vânătorii ce veneau cu bucurie să se închine la vechia lor căpetenie.

Toate acestea se auzise, dar nu lămurite, la curtea lui Mihnea şi Domnul socotì de folos a trămite în cercetare preste Olt pe fiul său Mircea, cu vre-o câţiva Aprozi credincioşi, dându-i şi pe Logofătul Stoica ca să'l însoţească.

Mircea, temându-se a merge d'a dreptul în Râmnicul-Vâlcei şi ne voind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraş, mai 'nainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se oprì la mănăstirea Cotmeana, puţin mai în jos de frumoasa vale a Luminilor, pe Topolog. Sfinţise soarele din dosul piscurilor Cozii, când el poposì în paşnica vălcea unde stă pitită mănăstirea ca un cuib între munţi. La poartă erà un turn ce acum s'a dărâmat; ograda încinsă cu ziduri, înfăţişà pe dinlăuntru

---

*Tiptil* = pe ascuns, deghizat. -- *Ogradă* = curtea.

patru șiruri de chilioare cu tinde lungi și arcuite; în mijloc se află o bisericuță.

Aprozii așezară vre-o două-trei corturi în curte; iar feciorul de Domn și credinciosul Stoica, după o cină de sehastru mai mult decât cumpătată, merseră să se odihnească în chilia stareţului ce slujea de arhontărie.

— „Părinte, când va toca de noapte, să treacă „cu toaca pe la ușa noastră, ca să mergem și „noi la biserică"; — zise Mircea călugărului ce'i însoţise cu felinarul dela trapezărie până la sălașul lor.

Călugărul se gătea să se ducă: — „Blagoslo„vește, părinte" — îi spuseră călătorii. — „Dom„nul să vă blagoslovească, feţii mei!" — și trăgând ușa chiliei, o închise cu clanţa.

Abia apucase însă să'i fure somnul, când d'o dată o sumedenie de călugări cu rasele ne'ncinse, cu pletele și bărbile sbârlite, deteră năvală în chilie și'i deșteptară cu aceste vorbe spuse pe sărite:

— „Fugi, Măria Ta, scapă-ţi zilele... Ne au „călcat hoţii!.. sunt la poartă o mie și mai bine „de haramini levinţi, cu săneţele gata de foc și

---

*Sehastru* = pustnic. — *Arhontărie* = camera de primire pentru oaspeţi în mănăstiri. — *Trapezărie* = camera de mâncare în mânăstiri. — *Haramini levinţi* = blestămaţi, tâlhari, ostași nedesciplinaţi.

„cu paloşele goale... Zic că sunt ai lui Neagoe „Basarab și cer să te dăm pe Măria Ta... Fă-ţi „pomană cu noi; fă ce'i face și ieși de aici, că „e vai şi jale de Măria Ta și de bieată mănăstire!“ Aceste cuvinte spuse pe nerăsuflate şi de mai mulţi d'odată, făceau o larmă care sperie și ameţì pe ticniţii şi somnoroşii călători.

— „Ce ziceţi? cum? ce e? — întrebau ei uluiţi. Dar pricina erà netedă; Neagoe, aflând în Râmnic că Mircea, fiul lui Vodă, ar fi mas de conac noaptea pe ascuns la schit la Cotmeana, se răpezise cu Vânătorii săi și năpădise pe la mezul nopţii, cerând să'i deschidă porţile; călugării s'au temut să nu le facă vre-o stricăciune de va găsì pe vrăjmaş in zidurile lor; de aceea, plini de spaimă, îndemnau pe Mircea să fugă.

— „Dar pe unde? — întreba acesta, — de „vreme ce ziceţi că lotrii stau la poartă“.

— „Iată, p'această fereastră“ — îi răspunseră, arătându-i o crăpătură îngustă ce da în partea pădurii.

— „Fuga e ruşinoasă!..“ — cugetă prinţul, zăticnindu-se la idea de a fugì fără de împotrivire.

— „Dar e sănătoasă!“ — adaose înţeleptul Stoica.

---

*Lotrii* = hoţii, tâlharii.

In minutul acesta, strigătul: — „Foc! dăm foc „la mănăstire!...“ repetat de mai multe sute de glasuri, făcù pe călugări să'şi piardă cu totul minţile; ei împinseră pe bietul Mircea desculţ, fără căciulă, numai în cămaşă şi cu brâul târâind până la fereastră şi'l îmbrânciră jos. Stoica sărì după dânsul.

Ş'amândoi, în întunerecul nopţii, o luară d'a fuga prin păduri.

Călugării, mântuiţi de primejdioşii lor oaspeţi, deschiseră porţile Pandurilor înverşunaţi. In furia intrării, unii dintr'aceştia apucase pe nevinovaţii călugări de barbă, dar Neagoe se răpezì încruntat cu paloşul la dânşii: — „Să nu stricaţi „pe nimeni!“ — strigă el, în gura mare şi curtea se umplù de oaste.

Aprozii lui Mircea, văzându-se împresuraţi d'atâta gloată, unii se predară de bună voie, alţii, cercând să stea împotrivă, căzură sub numeroasele loviri ale duşmanului.

Neagu puse să cerceteze prin chilii, prin pivniţe, şi ne aflând pe nimeni, crezù c'a fost amăgit; Vânătorii lui aprinseră focuri în curtea mănăstirii şi p'afară, şi, după veşnicul obiceiu de popas al Românilor, puseră căldarea de fertură în crăcan şi 'ncepură să povestească basme şi zicători glumeţe.

Când tocă de otârnie la schit, Neagoe intră în biserică, se închină cu smerenia unui Făt de Domn cuvios și la eșire, vărsă în mâna starițului un pumn de bani de aur, ca să'i fie spre pomenire:

— „Să'ți dea domnul slavă și mărire!“ — zise călugărul cu fața luminată de o cucernică lăcomie, și ceilalți șoptiră: „Amin!“

Dânzi de dimineață Basarabul își rădică tabăra și se întoarse în Râmnic.

Pe când la Cotmeana se petreceau acestea, Mircea și Stoica urmau prin păduri calea lor cea rătăcită; plini de groază și temându-se încă să'i fi urmărit, ei fugeau tot înainte speriindu-se de orice sgomot, de orice șoaptă, de frunzele ce fâșiau pe cracă, de vântul dimineții ce mătura uscăturile, de broasca ce săltà în mlaștină, de vătuiul ce sbughia din iarbă. La fieşte ce sunet ei se ascundeau în tufe ș'apoi frigul umed al nopții de toamnă îi făcea să pornească de isnoavă, desculți și despuieți. Multă vreme ei rătăciră pe poteci și pe cărări pierdute până ce deteră într'un drum mare. Atunci, de mai multe ori se întâlniră cu cete de ostași ce mergeau șuerând din frunză către Olt; dar frica îi făcea să se pitească între bolo-

---

*Otârnie* = sau mai bine *Utrenie* = rugăciunea dimineții. — *Vătuiu* = pui de iepure.

vanii drumului şi să 'şi oprească suflarea până 'i vedeau depărtaţi.

Astfel petrecură toată noaptea, însă mâna dumnezeiască îi puse pe calea dorită; când se revărsă de zori, drumeţii pricepură că sunt aproape de Curtea de Argeş.

Se răsipise pâcla dimineţii şi soarele se înălţase vesel ca d'un stat de om pe cer, când ticăiţii călători ajunseră în cetate, doborîţi cu totul de osteneală şi de felurritele încercări ale acestei groaznice nopţi.

Sosirea lor şi vestea ce aduceau pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc. De cu noapte începuse de prin toate părţile să vină ştiri cum că Turcii ar fi trecut Dunărea la Giurgiu, şi la urmă, că Basarabii ar fi intrat cu oaste şi cu Domn nou dela Impărăţie în Bucureşti: în sfârşit că un nor de Turci înaintă cu mers grabnic ca lăcustele spre curţile domneşti.

Auzind toate acestea, Mihnea trămise să adune în grab boierii la svat; dar pe unde se duceau Aprozii să'i cheme, veneau îndărăt cu răspuns, care că pribegise peste noapte, care că de cu seară plecase ca să întâmpine pe Turci la Bucureşti. Trămise atunci să strângă în curtea palatului puţina oştire ce se află şezătoare la Argeş;

dar toată se răsipise sau apucase să treacă peste Olt la Neagu Basarab.

Copiii de casă se răspândise fiecare pe la părinţii săi, astfel încât Mihnea se văzù de odată năpustit de toată curtea şi de toată oştirea sa, singur cu ai săi şi cu câteva bătrâne slugi părinteşti.

Atunci sângele se aprinse într'însul şi turbarea îi cuprinse sufletul, în minutul acela când oricare altul s'ar fi desnădăjduit. In zadar se oţerea împotriva răstriştii şi cătà în capul său înferbântat un mijloc de împotrivire. Toate erau mute la al său glas, toate în preajmă 'i stau mărmurite şi reci ca ghiaţa; nici o fiinţă nu se aprindea la focul ce ardea într'însul. In zadar umblà cu pas răpede prin odăi, ştergându-şi sudoarea de pe frunte şi isbea cu pumnul în păreţi, răcnind: - „Nu; nu „se poate să cază într'astfel Mihnea! Săriţi la mine, „copii!“ Dar nimeni nu venea, şi numai bolţile răspundeau cu urlet la răguşita sa chemare.

Mircea şi Stoica, încă nu eşise din a lor amorţeală; spaima şi oboseala sleise cu totul sângele într'ânşii. Ei şedeau încremeniţi pe laviţe, cu capetele pe mână, cu ochii turburi şi holbaţi: semănau a fi pierdut orice simţire.

Domniţa Chiajna, care peste vre-o câţiva ani avea să fie eroina dela Şerbăneşti, stà lângă dân-

șii cercând singură să'i îmbărbăteze, și'i suduià cu aspre cuvinte, arătându-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune de pe unde vor putea luptători și să vânză cu al lor sânge cinstea tronului și a neamului lor.

Zadarnice poveţe! când erau părăsiţi de toată boierimea, de toată oastea și de tot norodul, unde erau ei să mai găsească apărători?

In împrejurări ca acestea Românul e mai înţelept; el nu'și primejduiește zilele până când nu vede cătuși de puţină nădejde de isbândă; atunci, mai bine se trage înapoi, ca la urmă să poată sărì mai departe.

Așà dar, potolindu-se și văzând în sfârșit că nu e prin putinţă a stà cu armele împotriva cotropitorilor, Mihnea poruncì să i se gătească de plecare. Atunci ai fi văzut pe toţi, slugi și stăpâni, cu feţile pălite, cu ochii sticliţi, alergând prin odăi, ridicând avuţiile domnești în lăzi și în boccele ca să le încarce, îmbrâncindu-se, împiedecându-se și mai rău, într'acea pripă desnădăjduită.

Când se sfârșiră pregătirile, doamna Smaranda și domniţa Chiajna se urcară jalnice în rădvan, una umilită ca un voinic ce s'ar vedea silit să fugă dinaintea vrăjmașului, fără d'a se luptà;

---

*Rădvan* = trăsură acoperită.

cealaltă oftând după casa ei așà frumos direticată, după cămara-i așà plină cu merinde, după trâmbele de borangic nețesute și după bogatele cusături rămase pe gherghefuri.

Mihnea, tânărul Mircea, Stoica și câțiva credincioși slujitori umblau călări pe delaturile rădvanului, triști și ofiliți ca osândiții ce au apucat calea ocnii. In urmă-le venea un chervan mare mocănesc plin până 'n coviltir cu sipeturi, care ducea pe drumul băjenăriei bogățiile lui Mihnea-Vodă.

Ei apucară spre munți și trecură granița în Ardeal.*

---

## SIBIIU

---

## IV.

„Să știe tot omul că
„am omorît pe Mihnea-
„Vodă!"

Cât ajunse în Ardeal, — într'acea țară unde atâtea neamuri răsboinice, Unguri, Sași, Români și Săcui, stau înghesuite și în veci gata pe vrajbă, — gândul cel dintâiu al Domnului mazilit fù să

---

* *Chervan* = car mare și încăpător. — *Sipeturi* = lăzi cu coperiș boltit.

strângă o adunătură de oameni cu simbrii, în capul cărora să meargă să-şi iea Domnia înapoi.

Planul său nu isbutì; oştirile lui Vlăduţ îi răsipiră simbriaşii, şi el atunci se duse să se aşeze cu toată familia, în Sibiiu; dar inima lui încă nu erà înfrântă şi capul lui se muncea mereu cu ideea d'a redobândì tronul. De aceea trămise pe Stoica, cu bogate daruri, în Vişegrad, la Craiul Vladislav al Ungariei, ca să-i arate plângerile sale împotriva boierilor ţării şi să-i ceară tot d'odată ajutor şi ocrotire.

Vladislav, linguşit d'a vedea atâta supunere din partea unui Domn român, îi răspunse printr'o carte măgulitoare, în care îl numia „bunul său frate" şi-i făgăduià că 'l va sprijinì cu oaste în primăvara viitoare, îndatorându-l însă să priimească legea catolică şi să-i închine ţara Românească, unind-o prin lege şi tractaturi de supunere cu crăia Ungariei. Zâmbitoarea nădejde a puterii făcù pe Mihnea să priimească toate aceste învoeli umilitoare. Lege, familie, avuţie! ce n'ar fi jertfit el oare acum pentru o sângeroasă răsbunare?

Ah! ce sălbatică veselie îi umplea sufletul, când, printre visele viitoarei sale măriri, zărea capetele Basarabilor înşirate în ţepe la porţile-i domneşti!

Vremea d'acum însă cerea ca s'ascundă asprele aplecări ale inimei sale şi să stea cu zâmbetul

mulţumirii în veci gata pe buze, pentru orice semn de compătimire sau de cinste, pentru orice făgăduinţă de ajutor.

Craiul Vladislav scrise totdeodată orăşenilor din Sibiiu poruncindu-le ca pe „Mihnea Voevodul, „pe ai săi, pe toată casa şi neamul lor, nebântuiţi, „siguri şi fără împiedicare, să'i ţină acolo în mij- „locul lor, şi în cinste să'i aibă; preste acestea, „pe toţi să-i apere şi să'i ajute şi să fie datori „în tot timpul a le luà parte, nici să cuteze alt- „mintrelea a lucrà“.

Această crăiască carte fusese citită în mijlocul pieţei mari de către Magistratul oraşului şi toţi „înţelepţii, luători de seamă şi credincioşi ai craiului iubiţi“. Sibiienii se făgăduise să împlinească cu credinţă, luare 'n seamă şi înţelepciune poruncile iubitului lor Craiu.

De atunci înainte Mihnea, pus sub credinţa de obşte şi botezat în legea catolică cu mare pompă dinaintea Sibiienilor papistaşi, fù privit ca cea mai însemnată persoană din cetate. Norodul îl cinstea, îl iubea şi se închinà la dânsul; adevăr e că nimeni nu putea fi mai milostiv decât Domnul român. In toate zilele, Magistratul oraşului Ioan Agota şi judeţii şi juraţii veneau să cerceteze de trebuinţele

---

*Judeţii* şi *Juraţii* = membrii judecătoriilor şi ai municipalităţii.

Prinţului. In casa lui, comitele de Temişoara, Ioja de Şom, trămis acum în părţile Bârsei, nobilul Ioan Horvat de Vingart şi toţi grofii şi nemeşii din Sibiiu şi de prin prejur alcătuiau o curte care se bucurà de belşugul şi de traiul domnesc al Voevodului mazil. La mese şi seara în adunări, Mihnea le povestea jafurile şi prădările boierilor, duşmanii lui şi lesne-crezătorii săi ascultători se mirau, în simplitatea lor săsească, ce oarbă ţară e aceea ce se dă în mâna unor astfel de tâlhari şi leapădă un Domn, care, străin şi pribeag, în câteva luni numai, umpluse Sibiiul de bunătăţile sale.

Un biet poet latin, Ioan Salius, ce se bucurà şi el de cinstea de a fi printre numeroşii oaspeţi ai Prinţului, începuse a pune pe versuri laudele sale, arătând vechia slavă „a neamului său domnesc, în„tinsa lui stăpânire, dreapta-i străşnicie împotrivà „prădătorilor şi a furilor, râvna lui de a unì creşti„nătatea subt o singură cruce, dorinţa-i d'a scăpà „Bizanţul de păgâni, urîcioasa viclenie ce-i răpise „tronul, tocmai când erà în mijlocul ţăriei ş'a „grămezilor de aur". Insă atunci când erà poetul să-şi pornească Pegazul pe căile zâmbitoare şi înflorate ale viitorului, când erà să cânte glorioasa redobândire a tronului ce se apropià şi să'şi iea plata cuvenită inspiratelor sale strădanii, o îm-

---

*Grofii* şi *Nemeşii* = comiţii şi nobilii unguri.

prejurare cruntă curmă deodată strălucitoarele nădejdi ale Domnului și ale lingușitorilor săi.

Șederea lui Mihnea în Sibiiu strânsese acolo mai mulți oameni ce purtau cu dânșii câte o veche răsbunare și care, plini de jalnice aducere aminte ale trecutului, urmărea ca pieaza rea, pe îmblânzitul tiran.

Nemilostivita ursită sau pronia răsplătitoare făcuse ca acești oameni să se întâlnească, să'și destăinuiască unul altuia aceiași ură și împreună să chibzuiască a lor răsbunare.

*
* *

In casa lui Danciu Țepeluș stau adunați într'o seară trei oameni. Unul de vârstă mezie, purtând îmbrăcăminte ungurească, are un obraz pe care se citește o prostatică râvnire la măriri; acesta e stăpânul casei, fecior de Domn și neîmpăcat dușman al lui Mihnea, carele se suise pe tronul hotărît lui de Vladislav și acum încă îi răpise sprijinul ocrotitorului său. Al doilea e un boier bătrân de țara Românească, cu barba albă și cu fruntea înnorată de o vechie mâhnire: acela e Radul, Spătarul din Albești, a cărui fiică Ilinca fusese jertfită cu atâta cruzime de către fostul Domn, chiar în noaptea ei de cununie cu Ilie Basarab.

In sfârșit un tânăr purtând zeghia sârbească, ține mâna pe hangerul dela brâu, pare c'ar fi

gata să spele în sângele tiranului necinstea unei surori jertfită de dânsul; îl chiamă Dumitru Iacşăg şi e nepotul mitropolitului Maxim.

Ei se par a fi după o lungă sfătuire; iar bătrânul boier, întinzând cu încetul mâna într'un vas de aur ce stà pe masă, scoase dintr'ânsul o hârtie îndoită şi citì cuvântul: „Hangerul!"

Iacşăg săltă de bucurie, strigând: — „E al meu!" — Ceilalţi doi răspunseră: — „Dumnezeu să te ajute!"

Radul posomorît aruncă 'n foc o altă făşie pe care scria „Ştreangul" şi Danciu rupse cu necaz. una care zicea „Otrava!"

Fără de a mai spune o vorbă, ei se despărţiră.

A doua zi erà 12 Martie 1510 şi prasnic mare al sântului Papă Grigore. Toată obştea cuvioasă, muieri şi bărbaţi, ascultà cântările letineşti ale băratului şi răsunetul măreţ al organului. Pe piaţa mare, dinaintea bisericei nu e nimeni; d'o parte se vede numai un zid boltit: de cealaltă un tufiş de pomi îndesaţi.

Acuma slujba s'a sfârşit; creştinii îmbrăcaţi ca de sărbătoare, es de toate părţile, făcându-şi cu aiasmă semnul crucii pe frunte şi se răspândesc pe la casele lor. Mai în urmă de toţi şi umblând

---

*Letineşti* = latineşti, catolice. — *Băratului* = preotului catolic.

cu pas greu, se coboară treptele de piatră ale catedralei, Mihnea-Vodă însoţit de nedeslipitul său Stoica şi de Ioan Horvat de Vingart; contoşul Domnului, sur şi lung, cu ceaprazuri de fir, e deschis la piept şi lasă să se vază o scumpă blană de samur, la fel cu căciula de pe cap. Nimeni dintr'înşii nu poartă arme într'o zi mare ca aceea.

— „Frumoasă şi măreaţă slujbă!“ — zise Domnul către Horvat.

— „In curând se vor bucurà de dânsa şi pă-„mântenii Măriei Tale, când cuvioasa-ţi râvnă îi „va adăpà la izvorul adevăratei credinţe“.

— „Aşà e, negreşit. Ştiu bine că voiu întâmpinà „oareşicare anevoinţe, piedici şi zavistii; dar lăsa-„ţi-vă pe mine“; — zise el zâmbind în silă, — „voiu „purtà crucea în mână de fer. In zadar vor în-„cercà boierii şi mai ales blestemaţii de Basa-„rabeşti...“

Atunci, sărind ca un trăsnet din tufiş, un om se repezì la el cu hangerul în mână şi în iuţeala isbirii îl pironì cu ferul drept în peretele boltit de pe piaţă. Abia avù vreme Mihnea să-i zică cu o mirare plină de dispreţ: — „Tu, cine eşti?“ şi pierzând orice simţire, căzù mort pe brânci. Hangerul isbindu-l de lespezi, îi pătrunsese coastele şi îi eşise sângerat prin spate.

---

*Contoşul* = haină ungurească, cam lipită pe trup.

Tovarăşii lui Mihnea rămaseră încremeniţi de spaimă, şi ucigaşul se făcù nevăzut; dar preste câteva minute un om strigà în gura mare din clopotniţa bisericei: „Să ştie tot omul că am „omorît pe Mihnea-Vodă!“ Acela erà Iacşăg.

La acea semeaţă şi groasnică strigare ce se răspândise ca o furtună prin tot oraşul, norodul întreg se turbură; începură a trage clopetele şi cetăţenii prin case, îmbrăcau zeaoa de sârmă şi coiful de fer şi se înarmau ca la o mare primejdie. Adunaţi toţi davalma şi cu sgomot pe piaţa mare, ei priveau cu jale la strălucitul răposat, când strigările turbate ale lui Iacşăg şi vaietele familiei domneşti ce sosise în grab pe locul de omor, întărâtară mânia norodului. Un cetăţean mai aprins şi mai îndrăsneţ dibuì pe ucigaş în turnul cel înalt şi cu o împuşcătură îl lovì drept în cap. Trupul lui Iacşăg căzù sfărâmat pe pietre.

Acesta fu semnul isbucnirii: — „Săriţi pe uci- „gaşi!...“ sbierau toţi din toate părţile.

— „Danciu şi Albescu au fost înţeleşi cu tâl- „harul acesta!“ — strigă Stoica după treptele bisericei presupuind tainica lor înfrăţire.

— „Pe dânşii copii!.... Ei au ucis pe bunul „Domn! pe milostivul Mihnea!... pe tatăl săr- „manilor!!... pe fala Sibiiului!!!... Pe dânşii, „copii! daţi, daţi năvală!...“ — Aceste strigăte,

repeţite de mii de glasuri, porniră gloata cu volbură după piaţă şi toţi se răpeziră la locaşele bănuiţilor omorîtori.

Acolo se petrecură groaznice măceluri; pe toţi din casă, stăpâni şi slugi, îi sfâşie norodul înverşunat, şi trupurile lor trunchiate şi târîte prin ţărâna uliţii, le asvârlì, ca stârvuri, afară din cetate. Astfel uneori soarta înneacă în acelaş potop pe vinovat şi pe răsbunători!

Abia noaptea aduse ceva linişte în oraş, dar cetăţenii rămaseră armaţi ca să ducă a doua-zi cu cinste trupul lui Mihnea-Vodă până la cel din urmă al său sălaş, în biserica Sântei Cruci din mănăstirea Dominicanilor.

Sibiiul amăgit plânse multă vreme pe crudul tiran căruia dincolo de Carpaţi îi ziceau „Mihnea cel rău“. Judecătorii curţii crăieşti făcură cercetări asupra acestor nenorocite împrejurări şi familia Domnului rămase cinstită şi apărată, în Sibiiu până când soarta armelor, iarăşi protivnică, o silì să treacă la Ţarigrad.

Mircea Ciobanul a fost Domn al ţării mulţi ani după acestea, şi mai mulţi Domni din neamul Dracii Armaşului din Măneşti au stat, la deosebite vremuri, pe tronul ţărilor noastre.

*Bucureşti, 1857.*

---

# DOAMNA CHIAJNA

1560 — 1568

## MORMÂNTUL

### I.

Clopotele bisericei domnești din târgulețul Bucureștilor băteau cu glas jalnic și treptat; iar de sus, de pe colincea dealului de'mpotrivă le răspundea cu răsunet tânguios și depărtat, mica turlă rotunjită a bisericuței lui Bucur.

Erà pe la sfârșitul lui Fevruarie, anul 1560, și de curând se adusese în oraș, trupul Mircei Vodă, cel poreclit *Ciobanul*, care la 26 ale lunii, murise pe drum, când se întorcea din Ardeal; ori că boierii pribegiți acolo pe care el se 'ncercase cu făgăduieli mincinoase și cu viclene jurăminte a-i înapoià în țară, îi urziseră cu otrăvuri peirea, ori că Dumnezeul milostiv se 'ndurase în sfârșit

---

*Pribegiți* — expatriați.

de nevoile bieţilor creştini împilaţi de acest crunt stăpânitor şi hotărîse acum ceasul asprei sale judecăţi.

De patru ori Mircea fusese aşezat domn cu sila în ţară de Poarta turcească. şi numai hulă şi ură îşi ridicase asupră-şi prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boieri îi bântuià şi îi muncеà cu răutate, ca doară să le plătească cu amar şi cu chinuri, omorul tătâne-său Mihnea-Voevodul, şi lunga isgonire a neamului său şi pizma lor cea neîmblânzită. Drept răsbunare, mulţi dintr'ânşii căzuseră sub sabia Beşliilor, mulţi iár, fugăriţi în Ardeal, aşteptau acolo să le vină şi lor rândul pe roata schimbătoare a soartei româneşti. Se 'nţelege dar că cu moartea Domnului, trebuiau acum să le renască nădejdiile şi să se asmută ale lor nalte râvniri.

Insă Mircea îşi dase obştescul sfârşit pe scaunul domniei, în mijlocul ţăriei sale; deci toată măreaţa pompă a unei domneşti înmormântări umplù târgul, la a sa pristăvire, de o jale adâncă şi 'ngrijată.

Noua curte domnească din Bucureşti, clădită printre sălciile de pe malul stâng al Dâmboviţei şi 'nconjurată de ţepene ziduri cu creste 'nalte

---

*Beşlii* = Ostaşi călări de neam tătăresc în slujba Turcilor. — *Pristăvire* = răposare.

și cu înguste ferestrui de meterez, erà plină de o gloată posomorîtă pe care abia o ținea în strună un șireag îndesat de Dorobanți și de Aprozi. Sus în casele domnești, al căror lat acoperiș de șindrilă se 'ntindea jur împrejur cu streșine largi și revărsate, stau adunate, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupului împodobit al răposatului, toate căpeteniile țării.

Preoții se scoborîră mai întâiu pe scară și începură cu obișnuitul viers a lene, cântecele de îngropăciune; de dou laturi se întindea oastea pedeastră cu prapurele plecate, cu sănețele în jos. In mijlocul ei mergeau cerniți, boierii de taină, unii purtând p'ai lor umeri sicriul luminatului mort, alții purtând pe mâni plioapa, pe care stà încrucișate sabia și buzduganul domnesc. Indată apoi, călcând cu pas sigur și apăsat, venea văduva răposatului, Doamna Chiajna, pe al cărui chip în veci încruntat, nimeni nu putea dovedì păsurile inimei sale; părul ei începuse a cărunțì, dar trupul său erà 'nalt, portul ei drept și falnic, ochirea-i strașnică și hotărîtă; capu-i cătà mândru în sus,

---

*Meterez* = întărire, fortificație. — *Aprozi* = servitorii dregătoriilor judecătorești. — *Prapure* = steagurile diferitelor cete de ostași. — *Sănețe* = puști. — *Boierii de taină* = boierii cei mai de frunte, consilierii domniei. — *Plioapă* = capacul sicriului. — *Buzduganul* = sceptrul domnesc.

fără grijă și fără sfială. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podoabe și vălul de beteală ale miresei ca să ducă pe soțul ei la veșnicu-i lăcaș, căci după zioa aceea văduva nu mai scotea veșmintele cernite. Așà erà obiceiul vechimii.

La dreapta ei umblau doi coconi tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețele obidite. Aceștia erau moștenitorii, acum sărmani, ai lui Mircea. Cel mai mare din ei, Petru, beteag și mărunțel la boiu, înaintà cu greu sprijinindu-se într'o cârjă; fratele său Alexandru îl însoțea; și amândoi, plânși și tăcuți, semănau duși pe jalnice gânduri.

D'a stânga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vârstă decât frații lor, dar îmbrobodite în marame negre ce le ascundeau cu totul obrajii, dovedeau numai prin suspine și prin plânsori năbușite, adânca lor durere.

După tânguioasa familie, alaiul se prelungea cu toți oamenii casei, amestecând cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor, văietările lor, – cu Călărașii domnești ce se îngrijiseră a face la caii lor, lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă, — și în

*Coconi* = fii de Domni și de boieri. — *Boiu* = trup, statură. — *Alaiul* = cortegiul.

*Dimitrie Cantemir* spune în *Descrierea Moldovei* că la înmormântările domnești, călărașii frecau ochii cailor cu praf de pușcă ca să-i facă a lăcrimà.

sfârşit cu tot norodul oraşului ce umblà cu capetele goale pentru jălire.

Alaiul colindă uliţele povârnite ale micului orăşel ce abia atunci începuse, numai pe malul stâng al gârlei, a se împlinì ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei căscioare de brăslaş ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau de boiernaş ajuns; trecù şi prin piaţa mare unde şetrele precupeţilor, scaunele măcelarilor şi tarabele gelepilor turci, armeni sau greci, erau închise în ziua aceea, şi se întoarse iarăşi în curtea domnească, unde răsunau clopotele bisericei Ghicedului, pe care o zidise chiar Mircea-Vodă Ciobanul şi în care, dintre toţi Domnii, el mai întâiu s'a îngropat.

Toţi pe rând intrară în sântul locaş; năsălia

---

*Constantin Căpitanul,* vorbind despre clădirea mănăstirii Radu-Vodă, de către Alexandru-Vodă, fiul Mircei, zice: „din jos de Bucureşti“ adică afară din oraş. — *Vecin* = ţăran plugar. — *Brăslaş* = meseriaş, făcând parte dintr'o braslă sau corporaţiune. — *Scutelnic* = contribuabil scutit de birul către Stat, cu condiţiune să-l plătească cu muncă la vre-un boier. — *Scaunile măcelarilor* = prăvăliile de măcelărie. — *Gelepi* = neguţători străini. *Ghiced,* ceea-ce pe turceşte însemnează *streajă, sentinelă,* se numì prima biserică din Bucureşti, adică actuala biserică Curtea-Veche. — *Năsălia* = targa pe care se aşează sicriul, cosciugul.

fù așezată jos chiar lângă strana domnească; se zise prohodul și slujba se urmă toată după rânduiala sa; dar când pe la sfârșit începură arhiereii, apoi slujbașii cei mari și cei mici să se apropie de mort și să-i sărute mâna dreaptă și crucea dintr'ânsa, câțiva boieri, mai mult tineri și noi poposiți în biserică, ai căror cai și arme se auzise tropotând și zornind p'afară în vremea slujbii, înaintară cu semeție și, puindu-se drept în fața sicriului, începură să strige în gura mare către obștea spăimântată din biserică:

— „Fie-vă rușine, măi fraților, să vă spurcați „buzele pe așà mâni pângărite! Scârbă să vă fie „a plecà capul la trupul unui om care a fost ur„gia oamenilor și biciul Satanei!— Oare nu vă e „destul că, precât a fost tâlharul acesta cu zile, „el a hălăduit în Domnie atâția mari de ani; ba „încă v'ați colăcit, ca târîtoarele, la poalele lui și „i-ați lins laba cea mohorîtă, pe care nu cutezați „a o mușcà?—Acum, încaile, prindeți la inimă! „lepădați-vă jositoarea slugărie! Vedeți că ochiii „s'au stins; coardele puterii sale s'au rupt; acum „cel puțin îndrăsniți și voi a face ca mine, Badea „Cluciarul, și ca tovarășii mei, toți boieri ai țării,

---

*Prohod* = rugăciunea morților. — *Poposit* = abia sosit. *Hălăduire* = răbdare, menținere. — *Mohorîtă* = roșită, pătată cu sânge.

„pe carii năprasnica silnicie a Ciobanului ne-a „ţinut alungaţi pe la străini. Veniţi şi vă plecaţi „crucei mântuitoare ce cu drept o smulg din „mânile nelegiuitului; iar stârvul lui, scuipaţi-l „ca mine şi asvârliţi cu pietre într'ânsul!“

La aceste vorbe îndrăsneţe, însoţite cu fapta, toţi rămaseră încremeniţi de ciudă. Chiajna singură se repezì către cutezătorii tineri şi cu ochirea-i fulgerătoare îi oprì în loc:

— „In laturi, mârşavilor!“ — strigă ea cu glas puternic. — „Asta vă e, biet, vitejia, neruşinaţi „păgâni ce necinstiţi un mormânt? Spuneţi! ce „ştiţi mai mult a face, mişeilor, uneltitori de rele, „iscoditori de desbinări, ce priviţi de subt obială, „păsul ţărei şi alergaţi, ca dulăii, la pradă? — Ce! „oare socotit-aţi voi că, unde a răposat Ciobanul, „o să rămână turma în ghiarele voastre ca să „o jăfuiţi după cum vă place? Hei! măre băieţi, „mai va până atunci! Mircea s'a dus, dar fiul „său a rămas şi Chiajna îi e mumă şi va şti să-l „apere de voi“.

Ochii pribegilor se 'ntoarseră către Petru pe care Doamna îl arătă cu degetul, zicând acestea;

---

*Cluciar* = boierie veche; Cluciarul comandà ostaşi călări, deşì numirea de *Cluciar* însemnează slavoneşte *Chelar*. — *Năprasnic* = groasnic, plin de urgie. *Obială* = plapumă.

dar când văzură trupul mic şi gârbovit al tânărului, un zâmbet de dispreţ le înflorì pe faţă şi Badea Cluciarul adăogì râzând:

— „Aoleu! vai de biata moşie dac'o fi să-i „meargă toată seama, şoldâş, ca Făt-frumos ăl ghe-„bos! Dar tacă-ţi gura, nu vorbì de pomană, jupa-„niţă, că dor nu vom rămânea, sărac de noi, râsul „lumii că adică nu s'a mai aflat dintre noi altul mai „vrednic de Domnie, decât ăst pitic slut şi şchiop!"

Râseră boierii cu hohote; dar Chiajna, turbată de mânie, smulse c'o mână vârtoasă de pe plioapa sicriului, buzduganul şi sabia domnească şi dându-le în mânile fiu-său: — „De e şchiop şi mărunt" — zise ea, — „iată cârja ce-i va sprijinì bete-„gia, şi iată paloşul ce-l va înălţà cu capul mai pre-„sus de toate capetele voastre. — Dar nu plătiţi „vorba ce o pierd cu voi. — Pe ei, copii!" — strigă îndreptându-se către Lefegii şi, întorcându-se la preoţi: — „Sfinţiile voastre, urmaţi-vă datoria".

Atunci zăngănitura ostaşilor ce dau năvală, larma gloatei turbate ce se îmbrâncea, cântările preoţilor zorind a sfârşì slujba, sunetul clopotelor, isbucnirile tunurilor făceau toate la un loc un vuiet încurcat, un fel de luptă amestecată, din care fie-şi

---

*Moşie* = patria, ţara se numia aşà în vechime. — *Jupan* şi *jupaniţă* erau titlurile ce se dau vorbind cu persoanele boiereşti. — *Lefegii* = soldaţi tocmiţi cu simbrie.

cine cătà să-și scape zilele, astfel încât în puțină vreme se strecurară toți și biserica rămase deșeartă.

* *
*

In mijlocul liniștei ce urmase acelui sgomot neobișnuit, un tânăr, la chip mândru și plăcut, eșì dintr'o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pătrunsă de o cucernică jale. Un mintean negru cu găitane de fir, cioarici la fel, cu pajeri pe genunchi, o mantie scurtă pe umeri, cizme 'nalte în picioare cu pinteni de argint; la coapsă, un paloș scurt și drept, și 'n mână o țurcă de samur cu surgaciu: iată îmbrăcămintea sa.

El umblà să iasă din biserică când, pe țărâna încă grămădită a noului mormânt, zărì o femee zăcând înfășurată într'o lungă maramă de zăbranic negru; se apropie, pipăì o mână mică și rece, ridică marama după obraz și pentru întâiaș dată, inima-i simțì, la vederea unei necunoscute, fiorii ce dă primejdia unei ființe iubite. Niciodată până atunci el nu văzuse așà galbene și dulci trăsuri în luptă cu suferința; niciodată sufletu-i nu se umpluse de o mai vie și mai îndoioasă îngrijare pentru o viață scumpă și dorită. Stà îngenunchiat

---

*Cioarici* = pantaloni strâmți. — *Samur* = o blană scumpă. — *Surguciu* = copcă și penița formată de pietre scumpe, care se punea la căciulile boierești. — *Zăbranic* = stofă de lână foarte subțire și străvezie.

și cuprins ca de un farmec dinaintea acelei zâne aromite și vinele-i băteau cu iuțeală și suflarea-i se revărsà din sânul său, pare c'ar fi vrut să împartă cu dânsa viața, ce în pieptu-i se îndoise.

Cu 'ncetul tânăra copilă își venì 'n simțiri: ochii ei albaștri clipiră sub lungele-i gene bălaie și — vezi câtă e puterea tainică și neprevăzută a iubirii! — tânăra Domniță ce căzuse leșinată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimântă zărind acum înainte-i un om, ce învederat trebuia să fie de seama lor; dar pe chipul acestuia domnea într'acel minut, atâta senină mărinimie, atâta smerită supunere, încât sufletul ei nu presupuse vre-un rău, și buzele-i rumenindu-se ușurel, șoptiră încetișor: — „Iți mulțumesc c'ai fost milos „și m'ai scăpat d'acei oameni fără de lege!“ — Apoi, pricepându-se singură cu un bărbat necunoscut, se sculă binișor și cu pasul încă șovăind, se îndreptă către casele domnești.

Radu (căci așà îl chema pe tânăr) rămase uimit în loc; el urmărì cu ochii pe blânda fecioară, ce curând se pierdù ca o umbră și, strângând pe pieptu-i marama ce-i rămăsese în mâni, jură că viața-i întreagă va fi închinată îngerului acestui vis încântător. Din minutul acela, el ce se hrănise cu laptele dușmăniei, el ce visase numai crunte răsbunări, el care, aflând moartea lui Mircea, se gră-

bise, cu câţiva pribegi, să calce hotarul ţării cu urà în inimă, cu dispreţul isbândei pe buze, cu hotărîrile cele mai sângeroase, simţì acum într'o clipă, toate aceste aspre dorinţe răsipindu-se şi, patimile-i, ca şi traiul său, din minutul acela se schimbară cu totul.

Radu erà fiul Vornicului Socol, boier odinioară mare şi tare în ţară; pe acest Socol îl trămisese Pătraşcu-Vodă ca sol la crăiasa Ungariei, Isabela, când aceasta intrase izbânditoare în Cluj (22 Octomvrie 1556), şi solul se întoarse cu bogate daruri şi cu înalte năzuiri; râvnitor chiar la Domnie, Vornicul otrăvì într'ascuns pe bunul Petru; dar oştile lui Suleiman, ce aduceau în locu-i pe Mircea, îl goniră din ţară şi-l siliră să-şi caute scăparea în Ardeal. Socol încredinţă atunci starea şi familia sa Grafului Francisc Kendi şi plecă la Ţarigrad ca să-şi câştige favoare la Poartă; dar Mircea îl preîntâmpinase şi, săpându-i din vreme groapa, nenorocitul peţitor fù aruncat în mare din porunca Sultanului. In zadar mai pe urmă îşi ceruse nevasta şi pruncii lui, averea dela Kendi;

---

*Vornic* = primul ministru al vechilor Domni din ţara Românească. — *Sol* = ambasador. — *Năzuire* şi *năslire* = dorinţă aspiraţiune, gânduri mari. — *Graf* = comite, titlu de nobleţă din ţările apusene. — *Ţarigrad* = Constantinopol.

ungurul tăgădui și păstră pe seamă-i vistieria și turmele și stogurile de bucate ale boierului român.

Deci acum fiul acestuia venea să-şi redobândească drepturile părinteşti; el se unise cu vre-o câţiva din boierii pribegiţi care, nerăbdători de a-și revedea vetrile, sosise călări chiar în ziua pogribaniei Domnului, cugetând, ca nesocotiţii, să smulgă cârma ţării din mânile văduvei; însă Mirceoaia erà în stare de a le stà împotrivă; unii dar dintr'acei cutezători fură prinși și ferecaţi, alţii scăpară în învălmășeală și se pregătiră a venì de isnoavă cu oaste din Ardeal.

Oblicind din nou despre sosirea boierilor pribegiţi, cu oaste, Chiajna, care așezase acum în ticnă pe fiul ei Petru Șchiopul pe scaunul Domniei, nu se turbură prea mult cu gândul că îndârjiţii boieri vor fi strâns în Ardeal vre-un stol de adunătură pe care lesne 'l va risipì oștirea ei; trămise dar împotrivă-le pe marele Sărdar cu ceva călărime.

Amândouă părţile se loviră la satul Romanești din Dâmboviţa; dar vitejia pribegilor înfrânse pe

---

*Visteria* = averile, bogăţiile unei ţări, dar și ale unui particular foarte avut. — *Pogribanie* = înmormântare. — *Oblicind* = auzind, aflând. — *Marele Sărdar* = o căpetenie de oşti românești în vechime.

oamenii Domniei, şi biruitorii alergară spre București.

Tot neamul domnesc, cu ce boieri mai avea pe 'mprejuru-i, fugì la Giurgiu şi de acolo, însăşi Doamna trecù Dunărea ca să ceară ajutor dela Paşa din Rusciuc. Adunându-și apoi toate puterile pământene, și Roşiorii şi Ferentarii şi Lefegii şi toate crucile de pedestraşi, sprijinită pe de altă parte de Spahii turceşti, Chiajna, în fruntea oştirei sale, apucă drumul înapoi către București, răsipind groază înainte-i numai prin gloata năprasnicei sale ordii. Boierii, prinzând de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei, aşteptând ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domnească îi nemerì pe priporul satului Şerbăneşti. Un râuleţ ce şerpueşte subt o coastă, despărţea amândouă taberile. Cluciarul Badea, căpetenia pribegilor se văzù strâmtorat la poalele dealului şi fără leac de scăpare; iar Chiajna, încălecată bărbăteşte şi purtând zale de piept ş'un hanger în mână, străbătea rândurile, îmbărbătà pe Români cu vorbe linguşitoare, pe Turci cu bogate

---

*Roşiorii, Ferentarii* şi *Lefegii* erau diferite corpuri de oaste românească. — *Crucile de pedestraşi* = erau împărţirile pedestrimei cum sunt azi companiile de infanterie. — *Spahii* = oaste călăreaţă turcească. — *Zale* = împletitură de veriguţe de fer, spre a servì trupului ca apărare. — *Hanger* = sabie scurtă şi încovoiată.

făgăduieli și le insuflă tutulor aspra sa voinicie. Ostașii, minunați și îmbiați de înverșunata vitejie a acelei sdravene muieri ce le strigă și le da pildă ca să lovească pe vrăjmași, deteră năvală, trecură într'o clipă micul pârâu, și, printr'o crâncenă măcelărie, sdrobiră cu desăvârșire mica oaste boierească. Acolo pieriră, luptându-se vitejește, Badea Clucerul și mulți alți oameni dintre pribegi.

Intr'această nenorocită bătălie, boierii își aduceau cu durere aminte de atâți voinici tovarăși, ce se dase d'a gata pradă și fusese robiți și uciși în ziua nesocotitei lor semeții în biserica din București; printre aceia ei socoteau și pe tânărul Radu Socol, în care își pusese mari nădejdii, și care acum, neștiut de nimeni, trăià retras și ascuns pe malul Motrului, în dărâmăturile cetățuiei dela Socolești, muncindu-și sufletul înduios între ură și iubire.

---

## N U N T A

---

### II.

Printre oamenii pe care firea 'i-a lipsit de ale trupului desăvârșiri sunt unii cari, prețuind încă din vârsta copilăriei starea lor neasemuită cu a

---

*Imbiați* = însuflețiți, animați, încuragiați.

celorlalţi oameni şi de toţi botjocorită, se hrănesc cu o nepregetată ciudă, c'o adâncă zăcăşie care în veci le ţine mintea veghiată şi le porneşte sufletul la viclenii şi la răutăţi; alţii iar, mai zăbavnici poate în agerimea duhului, sunt de tineri cuprinşi d'o tainică melancolie, d'o îndoioasă sfială, care mai adesea se cumpănesc cu o minte dreaptă şi sănătoasă, cu un suflet compătimitor, cu o inimă miloasă.

Din feiul acesta erà junele moştenitor al lui Mircea, Petru Şchiopul; anii săi tineri, mintea-i îndărătnică cu greu 'i-ar fi păstrat scaunul Domniei, de n'ar fi stat la mijloc mumă-sa Doamna Chiajna, muiere capeşă şi dăunoasă, care ştiù să doboare cu armele împotrivirea Românilor şi să cumpere cu bani bunăvoinţa Porţii. Intr'adevăr, drept răspuns la trămiterea unor bogate daruri, însoţite cu făgăduinţa de a mărì până la patruzeci de mii de galbeni, haraciul ţării, —care, din 3000 de asprii ce fusese la început sub Mircea Bătrânul (1383), se urcase, sub Laiotă Basarab, la

---

*Zăcăşie* = invidie nemărginită, răutate îndărătnică. = *Zăbavnic* = întârziat. -- *Muiere capeşă şi dăunoasă* = femee cu mintea deschisă şi stăruitoare precum şi cu voinţa neînduplecată. — *Haraciul* = birul ce'l plăteau ţările supuse Turcilor. — *Asprii* = bani mărunţi de argint astfel numiţi dintr'o vorbă grecească, care însemnează *albi*.

10,000 galbeni, — Stefan Vel Portarul împărăţiei aduse hatişeriful ce întărea Domn pe fiul ei Petru.

Uneltirile Doamnei Chiajne isbutise toate; ea erà stăpână tare şi mare; în zadar se mai cercară unii din boierii pribegi, precum Stanciu Benga, Matei Marga, Radu Logofătul, Vâlsan şi alţii, să-i dârapene cu armele Domnia: la Boieni, ei fură învinşi şi risipiţi. Nu rămăsese altă nădejde decât o tăcută supunere; cei mai mulţi dintre boieri se învârtejiră p'această înţeleaptă cale. Printre dânşii venì să se închine statornicitei Domnii şi tânărul Radu Socol, pe care un interes tainic şi mult doeosobit de năslirile celorlalţi, îl ademenise la curţile domneşti.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu mustrările unei conştiinţe rănite prin uciderea tatălui său, o dragoste curată, adâncă, îngerească ce'i legase inima de un neam urgisit, căinţa d'a fi călcat un legământ de ură şi lupta cu acel nestăvilit farmec ce'l făcuse să-şi urască jurata răsbunare şi turburase menirea vieţii sale: iată clătirile sufleteşti ce sfărâmau sânul Radului. Cu ce scop oare, cu ce hotărîre îşi părăsise el pustia casă

---

*Vel Portarul împărăţiei* = Marele îngrijitor al *Porţii*, adecă al palatului guvernamental din Constantinopol. — *Hatişeriful* = ordin al Sultanului turcesc. — *Se învârtejiră* = se întoarseră.

părintească dela Motru, și venise în București? Insuși el nu putea ști; dar o răsăritură a inimei îl avântase spre locul unde ochii săi puteau să zărească pe zâna înflăcăratelor sale visări.

Cu ce dulce încântare, cu ce uimire cerească privea el la tânăra Domniță când, cu pas lin și ușor, cu chip blând și smerit, ea pășea în acea biserică, unde pentru întâiași dată ea s'arătase privirei lui! El cătà la dânsa 'n tăcere, și une-ori ochii lor se 'ntâlneau, iar dânsa închinà atunci capul ș'un nor de roșeață i se lăsà pe obraji. Când apoi Radu rămânea singur în biserică, inima-i înmuiată căutà locul unde mai întâi își văzuse visul fericirei sale; dar genunchii lui rămâneau încremeniți dinaintea mormântului în care zăcea ucigașul părintelui său, și, îngrozit de mustrare, el se smulgea din acele dulci curse ale ispitei.

Acestèa se petreceau în anii o mie cinci sute șeasezeci și câțiva, chiar în mijlocul veacului al șeasesprezecelea.

Incepuse dar acea epocă când Turcii, atât pentru oblăduirea ținuturile creștine cuprinse de dânșii, cât și pentru înclinările de pace și de prietenie ce legase Padișahul cu unele puteri apusene, simțise trebuința a se slujì cu oameni care să vorbească

---

*Oblăduirea* = cârmuirea, administrarea. — *Padișahul* = Sultanul turcesc.

limbile europene și să fie mai dedați decât Osmanlii, cu obiceiele ghiaurilor. Creștinii turciți aveau dar adesea, pe vremea aceea, mai bună primire la Poartă și mai lesne înaintau ca cei născuți și crescuți în legea lui Mohamet; într'adevăr curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici, care 'și lepădase vechia credință și ajunsese la înalte dregătorii atât în divan cât și la ordie; marele Vizir Mahomet-Socoli erà pământean din Bosna ca și viteazul apărător al granițelor Hozrev-Pașa; alți Viziri, precum Sinan-Pașa, Daud-Pașa erau arnăuți și croați; Ali cel gros erà din Herțegovina; Capudanul-Pașa Piale erà ungur, eunuhul Ceafar-Pașa, rus, corăbierul Ohiali, calabrez; iar Seraschierul cel favorit Ibrahim, Vizirul eunuh Suleiman, și viteazul corsar Hairedin Barbă-roșie, spaima mării Mediterane, erau toți din viță grecească.

Se înțelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosì de asemenea aplecări ale cotropitorilor

---

*Ghiaurii* = păgânii; astfel nnmesc Turcii pe creștini. *Divan* = Adunarea, consiliul înalților dregători ai Porții otomane. — *Ordie* = oștirea turcească. = *Capudan-Pașa* = marele amiral sau căpetenia flotei turcești. — *Eunuh* = castrat; eunuhii erau robi care serviau în *haremurile*, sau apartamentele femeești, în casele Turcilor. *Seraschier* = căpetenie de oști turcești, însărcinat cu conducerea unei campanii. — *Corsar* = haiduc de mare, corăbier tâlhar.

săi. Grecii, care după luarea Țarigradului, se dase afund, fugind, care prin țările Apusului, care prin ținuturi mai depărtate ale Impărăției, alungați, prigoniți, silniciți pe unde-i nimereau biruitorii, cu câte puțin și treptat prinseră la suflet; cu cât mai mult scădea însemnătatea și puterea Venețienilor și Genovezilor, cărora Sultanii de mai 'nainte le dase voie a locuì și a ține cantoare în mahalalele Pera și Galata, dincolo de portul Stambulului, cu atât mai mult îndemânatica măiestrie a Grecilor își făcea vânt și se dovedea prin neguțătorii istețe și bine nimerite, prin bogății adunate de prin toate țările vecine în haznaoa Patriarhiei și ale mănăstirilor grecești, prin slujbe dibace și folositoare împlinite Turcilor la vremi priincioase. Până într'atât isbutiră ei a-și face mână bună la Turci, încât Impărăția le arătă a sa bunăvoință și a sa încredere, dându-le mansupuri și întrebuințându-i ca slujbași ai bisericii, ca soli, ca vameși, ca dragomani, și chiar uneori ca cârmuitori de ținuturi.

Grecii au avut pururea acel dar d'a furà inima și d'a cârmuì pe nesimțite voința stăpânului lor;

---

*Stambulul,* nume turcesc al porțiunei din orașul Constantinopol, locuită de Turci. — *Hazna* = tezaurul, comoara, depozitul de avuții. — *Mansupuri* = privilegii, foloase bănești trase din veniturile Statului. — *Dragomani* = tălmaci sau interpreți diplomatici.

firea le este a se strecurà pe la cei cu puterea și a le amăgì minţile printr'un farmec, care ar fi o netăgăduită predomnire morală, de n'ar avea mai adesea o făţarnică slugărie, drept mijloc, și o mârșavă lăcomie, drept ţăl.

Astfel, din vechile neamuri ale Impărăţiei Răsăritului, din Paleologi, din Comneni, din Rali, din Cantacuzeni, din Duci, care de mult se răsipise ori trăiau tupilaţi prin sărăcăcioasele înfundături ale Fanarului, începură a se ivì lăstare scăpătate, care uitând vechia falã a strămoșilor și râvnind, prin slugărie, la ocrotirea Vizirilor, câștigară, cu acest chip, bogăţii însemnate, dobândiră înrâurire în divanul turcesc și căpătară chiar cinstiri dela trufașii lor stăpâni. Prin mijlocirea acestor oameni puternici, cu care se amestecase, în favoarea puţin cumpănită a Turcilor, și mulţi alţi Greci mai de rând, toate jeluirile, toate cererile creștinilor, raiua sau înclinaţi cu Osmanlîii, își luau un sfârșit mai răpede, și, de nu mai puţin costător, totuși mai puţin primejdios.

Doamna Chiajna, în prevăzătoare-i îngrijire, cugetă să-și capete reazimul unor mai puternici dintre acei Greci și, închipuind mijlocul unei încuscriri, cerù prin carte Patriarhului Iosaf, ca să-l

*Raia, raiale* = supușii Turcilor, care nu sunt de religie mahomedană. — *Tupilaţi* = pitulaţi.

caute doi juni din Fanar, pe care să-i facă gineri la două ale sale cocoane. Patriarhul erà din neamul Paleologilor și avea un nepot de frate, june plăcut, mândru și bine învățat, anume Stamatie. Fără îndoială că lui îi hotărî unchiul de soție, pe una din Domnițele romànce, iar pentru cealaltă, ca să-și facă tot cu acest prilej și mână bună pe lângă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, Patriarhul alese pe fratele acestuia, bătrânul și urîtul Andronic.

Mihail Cantacuzenul, mâna dreaptă a Vizirului Socoli, erà vameș mare al sării, și trăia în Anhial, pe Marea-Neagră, unde-și înălțase un palat ce nu-l ținea mai puțin de două-zeci mii galbini; nimeni dintre Greci n'avea putere ca dânsul, nimeni erà mai temut, mai dăruit; nu se făcea Patriarh, nici Arhiereu în biserica Răsăritului, care să nu-i dea lui mită; toți îl cinsteau cu numele de *Arhonta,* iar Turcii minunați d'a sa dibăcie, îl poreclise Șaitan-Ogli (fiul dracului), și cu toate că el obișnuià să călărească prin oraș pe o mușcoaie sau catârcă, cu veșminte nu prea falnice, opt Ciohodari și Ianiceri împărătești îl însoțeau pretutindeni.

*Fanar* = mahala din orașul Constantinopol, locuită de Greci. — *Arhonta* = Domnitor, pe grecește.—*Ciohodari* = servitori care însoțesc pretutindeni pe înalții dregători la Turci. — *Ianiceri* = o armată puternică, pe care Sultanii au desființat'o pe la începutul secolului trecut.

Fratele acestui om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care-şi ţinea casa în Pera, şi Stamatie Paleologul, nepotul Patriarhului din Ţarigrad, se sculară să plece în ţara Românească, ca peţitori ai fetelor Mirceoaiei.

Ştirea sosirii lor răspândì o adâncă turburare în sânul lui Radu Socol. Pe câtă vreme Domnniţa Ancuţa, pe care el o iubea cu dragoste tăinuită, se arătase închipuirii sale, singuratică şi impresurată de neîntinatul văl al nevinovăţiei, o nebiruită sfială, — poate şi o urmă de mustrare — îl oprise d'a pune un ţăl hotărît dorinţelor sale şi d'a destăinuì îndelungata sa iubire; dar când i se înfipse în inimă temerea d'a vedea spulberate de un necunoscut, visele atâtor nopţi fără de odihnă, când pricepù ce dor ferbinte, ce chinuri adânci ar lăsà în sufletu-i pătimaş, răpirea iubitei sale de către un altul, el nu mai stătù un minut la îndoială, ci căută îndată prilejul d'a întâlnì pe Domniţă, d'a-i vorbì şi d'a primì din gura ei, sau un cuvânt de mângâiere, o licurire de nădejde, sau osânda vieţii sale viitoare. Câteva zile umblă el rătăcind prin curţile domneşti, pândind minutul când să nimerească singur şi fără de marturi, pe Domniţa Ancuţa.

Casele domneşti din Bucureşti se 'nălţau pe povârnişul malului stâng al Dâmboviţei, printre

bătrâne tulpine de sălcii, închise într'un larg pătrat de 'nalte și țepene ziduri, care pe de o parte se afundau în apă, proptite cu largi căprioreli de piatră, iar de celelalte trei părți, 'nconjurate cu șanțuri adânci, își arătau pe din afară numai întinsa lor față netencuită și clădită cu straturi de cărămizi și de bolovani de piatră; la mijlocul păretelui din fața casei se află poarta cu gang boltit, pe d'asupra căreia se înălță un turn pătrat cu ferestrui de meterez; iar dinaintea porții eră o podișcă care, prin mijlocul unui scripete, se lăsă pe d'asupra șanțului și se ridică la vremi de primejdie; alte patru foișoare cu temelii întărite apărau colțurile întinsei împrejmuiri. Pe dinlăuntru curții, niște lungi șiruri de clădiri cu tinde arcuite stau rezimate de acei înalți pereți și slujiau de locuințe sau *odăi*, Copiilor de casă, strejilor și slujitorilor domnești; apoi tot în rând cu acestea veneau grajdurile, ambarele și șoprurile cu toate tacâmurile de drum, subt îngrijirea Comișilor și a Șătrarilor: mai în lăturile caselor

---

*Meterez* = întăritură, fortăreață. — *Copii de casă* = copilandrii și tinerii din familiile boierești, care serveau pe vechii Domni ai Țării, în casă. — *Comișii* = boieri ce îngrijeau de caii domnești. — *Șetrarii* = boieri ce îngrijeau de corturile și de locuințele Domnului.

domneşti, în care răspundeau printr'o tindă de scânduri, erau *beceriile* sau cuinele şi cuptoarele pităriei; în sus, mai pe deal, din dosul bisericii, jicniţa cu toată zahereau şi 'n sfârşit d'a lungul zidului ce se 'ntindea pe malul gârlei, se adăposteau saielile cu vite şi zalhanaoa curţii domneşti: căci toate trebuincioasele vieţii cătau a fi prevăzute într'această cetăţuie, aşezată pe un loc şes, ce erà apropiat de Dunăre şi de primejdioşii-i mărginaşi, şi lipsit de orice apărare firească.

Drept în mijlocul ogrăzii, d'a stânga bisericei lui Mircea se aflau casele domneşti, clădire pătrată, mare, aridicată, cu ziduri late în poale şi fără tencuială, purtând pe deasupra lor un coviltir cu cerdac nalt şi întins, un adevărat munte de şindrilă. Catul de jos al caselor abia avea pe ici pe colea câte o crestătură pe unde să intre aerul în beciurile-i boltite; de o parte numai, în fundul unei tinde întunecoase, se vedea gârliciul povârnit al pivniţei cu porţile-i de zăbrele; cu toate acestea, ferestrele catului de sus, mititele,

---

*Pităria* = brutăria. — *Jicniţele* = grânarele. — *Zaherea*=aprovizionarea pentru hrana palatului şi a oştirii. *Saiele* = adăposturi pentru vite. — *Zalhana* = măcelărie. — *Ogradă* = curte. — *Cerdac* = pavilion, observator înălţat pe d'asupra învelitoarei.

lunguieţe şi întărite cu vergele de fer şi cu obloane ce se trăgeau în chepeng, erau cu mult înălţate dela pământ, astfel încât păretele rămânea gol şi neted mai până sub streaşină. In dreptul porţii şi d'asupra câtorva trepte de piatră, se află uşa cu două canaturi de stejar, căptuşite cu tinichele şi legate cu druguri de fer; acea uşă se deschidea pe o scară de piatră închisă între doi păreţi şi dreaptă, care ducea într'un privdor, al cărui acoperiş stă rezimat pe stâlpi cioplţi din bardă şi d'a lungul căruia se întindea o laviţă învelită cu rogojini şi cu zăblaie. Pe urmă venea o tindă întunecoasă în care da, de toate părţile, uşile deosebitelor încăperi, din care unele, lungi şi înguste, cu o mică ferestruie în fund, locaş de odihnă pentru noapte, purtau numele de *chilii*, altele mai întinse şi mai luminate erau *sălile* de adunare, *cămările* feluritelor dregătorii şi *odăile* locuite de Cămăraşi şi de obştea curtenilor. Apoi, dincolo de tindă se deschidea o largă sală, al cărui tavan de grinzi înegrite se sprijinea pe câte două şiruri de stâlpi scobiţi cu glafuri

---

*Chepeng* = oblon ce se mişcă ca într'un toc. — *Tinichele* = un fel de scânduri subţiri. — *Cămăraş* = slujitor al camerilor. — *Glafuri* = scobituri lungueţe d'alungul stâlpilor.

și cu flori, s'al cărui fund eșit mai afară din păretele casei, ca un privdor rotund cu parmaclâc, erà cu totul deschis; această sală, pardosită cu lespezi, loc de ospețe și de danț în zilele călduroase ale verei, se numea *horă* și slujea în totd'eauna ca loc de adăstare pentru cei ce voia să intre la chiliile neamului domnesc, sau în sala Spătăriei, unde erà Scaunul lui Vodă, sau în sacnasiul cu geamlâc înaintat pe grinzi, care erà obișnuita ședere a Doamnei și a femeilor sale. Toate aceste încăperi, precum și deosebitele *băsci* sau cămări boltite, purtând o culă rotunjită pe d'asupra, în care se aflau d'a-rândul, paraclisul, haznaoa sau comoara și patul domnesc, răspundeau toate în horă, prin niște uși cu tocuri de piatră nalte și înguste, aduse sus în înduoit perghel și d'asupra cărora se vedea săpat, într'o firidă, vulturul țărei. Printr'acea sală se făcea toată slujba dinlăuntru a familiei domnești; p'acolo putea cineva să întâlnească, trecând

---

*Parmaclâc* = balustradă. — *Spătărie* = locul unde se țineau autoritățile militare superioare. — *Sacnasiu* = balcon închis de toate părțile înaintând afară din păretele unei case. — *Culă* = cupolă, boltă circulară. *Perghel* = linie încovoiată. — *Firidă* = scobitură lăsată în părete.

dintr'o odae într'alta, pe Domn sau pe oricare altul dintr'ai săi.

Radu Socol ispitise mai de demult cum că fiicele Chiajnei, în fieşte dimineaţă, eşind din chilia lor, trecea printr'acea horă ca să meargă în odaia cu sacnasiu, unde se adunau la lucru toate femeile doamnei; el se socotì că minutul cel mai priincios spre a face Ancuţei destăinuirea sa, va fi acela; şi 'ntr'adevăr, într'una din zilele până să nu sosească în Bucureşti peţitorii Ţărigrădeni, el se folosì de singurătatea sălei, prin care se strecurà incetişor tânăra fată şi, ţinând strâns p'al său piept ce svâcnea cu înfocare, marama cea neagră, singurul martur al îndelungatei sale iubiri, el păşì dinaintea Domniţei şi cu vorbe ce-i tremurà, pe buze, îi zise:

— „Domniţă! am cutezat într'o zi îngrozitoare „să răpesc de pe capu-ţi acest jalnic văl. De atunci „l'am păstrat, nesocotitul de mine, ca un zălog „de scumpe, de dulci, de 'ncântătoare nădejdi! — „Acum simţ, vai! că visu-mi a fost o nălucă; „raza ce a lucit câţiva ani asupră-mi se stinge „şi trebue să intru iarăşi în negura vieţi-mi tre„cute. Primeşte dar înapoi acest drag chezaş al „amăgirii şi al deşeartelor mele dorinţe".

Cu aceste cuvinte, el întinse tinerei fecioare

---

*Zălog* = amanet, gagiu.

rama cea neagră; iar dânsa, al cărui fraged obraz se roşise ca pieliţa unei piersici dogorite de soare, ridică sănini, drăgălaşii ei ochi albaştrii muiaţi într'o rouă de lacrimi şi cu glas obidit şi galeş, îi răspunse:

— „Jupan Radule! dacă cu adevăr îţi este atât „de scumpă, de ce vrei oare să-mi înapoiezi acum „o jalnică podoabă, ce-mi aduce aminte plânsori „trezite şi-mi vesteşte poate răstrişti viitoare? — „De mi-i crede, păstra-vei neagra-mi maramă „până ce vei simţì că ţi-a pierit în inimă orice „scântee de nădejde".

Şi 'ndată, pare că s'ar fi temut d'o nesocotită mărturisire, ea pripì pasul spre uşa sacnasiului lăsând pe Radu uimit de vesele gândiri, de o fericire lui încă necunoscută.

Apoi Domniţa, intrând în cercul jupaniţelor adunate, cu anevoe îşi putù ascunde turburarea; în zadar se încercă ea să-şi urmeze zilnicele-i lucrări, căci mânile-i recite, tremurau de pare că pierduse îndemânatica lor agerime; nici fusul de sidef nu i se mai întorcea între degete, nici undrelele nu mai ştiau s'apuce iţele împletecite, nici firul de mătase nu mai nimerea să 'nşire mărgăritarele vărsate în poală-i; ci ochii ei căutau aiurea, la malurile înverzite ale Dâmboviţei, la norii fluturatici de pre cer, pare c'ar fi vrut să

încrează acelor mângăioși și tăcuți prieteni, taina ce umpluse inima ei de fericiri și de temeri.

Muierile băgară în seamă această neobișnuită turburare a Ancuței și începură să-și dea coate, privind'o cu coada ochiului, să se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestui neastâmpăr, să-și șoptească la urechie, zâmbind pe tăcute; dar o femeie a Doamnei Chiajna, care venì să poftească pe amândouă Domnițele din partea mumei lor, precurmă acele glumețe și clevetitoare bănueli.

Ancuța tresărì ca din visare; apoi îndată se sculară amândouă, pline de 'ngrijare, și cu față smerită și supusă, intrară în *bașca* rotundă cu păreții și pardoseală de piatră, unde le aștepta Chiajna, șezând pe un jeț înalt de stejar săpat, cu treaptă subt picioare și alături cu o masă pe a cărei învelitoare de hramă, stà așezată, printre hrisoave pe membrană, și printre felurite pitace domnești, pecetea cu care Doamna, neștiind, ca toate femeile romànce de pe atunci, să scrie, însemnà numele său. Tot într'acea odae erà și patul Chiajnei, acoperit cu un macat de piei de urs, iar într'o scoabă, în pårete, ardea o candelă de argint dinaintea sfintelor icoane.

---

*Hramă* = stofă flocoasă de lână. — *Membrană* = pergament, piele pregătită pentru scris. — *Pitace* = scrisori, ordonanțe.

Domniţele se plecară în faţa mumei lor şi ridicându-şi mâna dela pământ, îi sărutară dreapta şi o aduseră la frunte, după vechiul obiceiu al ţărei; apoi se rânduiră dinaintea ei în picioare cu capul plecat la ascultare. Chiajna rece, posomorîtă ca în totdeauna, le spuse:

— „Fiicele mele! s'aveţi în ştire c'am găsit „să vă căsătoresc pe amândouă; aştept acum „curând să sosească ginerii voştrii din Ţarigrad, „unde voi trebueşte ca în scurtă vreme să-i ur„maţi. Nu mă îndoiesc că veţi şti pururea să „vă purtaţi către soţii voştrii ca două domneşti „Cocoane ce sunteţi. Atât vă spui!"

Sora cea mare sărută de iznoavă cu supunere mâna Doamnei şi se găti să iasă; iar Ancuţa, în vinele căreia tot sângele se sleise, se 'ncercă măcar să scoată un suspin, dar ochii ei întâlniră căutătura straşnică a Chiajnei, în care stà tipărită o nestrămutată hotărîre şi îi fù şi ei nevoe d'a se supune în tăcere. Insă o jale adâncă îi cuprinse toate simţirile. De ce voise soarta să-i arate, ca 'ntr'o fulgerare, o viaţă fericită, ş'apoi aşà groasnic s'o amăgească? De ce, dintre toate mumele, pe dânsa, fiinţă blândă şi drăgăstoasă, să o dea ursita pe mânile unei mume neînblânzite? Cu aşà mâhnicioase cugetări îşi petrecea Ancuţa zilele şi

nopţile, şi inima-i obidită, mereu suspina şi ochii săi întristaţi se topeau în lacrimi de foc.

Sosiră în sfârşit în Bucureşti ginerii greci. Unul copilandru, tânăr, frumos, sprâncenat, cu mustaţa mică şi neagră, cu ochi de femee, cu părul încreţit, nalt, spătos şi tras ca prin inel, ca unul din acei palicari mueratici, purtând fustanelă fâlfâită şi strânsă pe şolduri, cămaşă de filaliu largă 'n mâneci şi cusută cu bibiluri, tuzluci şi cepchen de filendreş stacojiu numa 'n fir şi 'n mărgăritare, fesul la o parte, iminei mici şi roşii, s'apoi la brâu două lungi pistoale, ghintuite, lucrate în Veneţia numai cu sârmă de argint şi cu sidefuri, şi o pală de Taban cu apele negre pe tăiş şi cu mâner de pietre scumpe. Acela eră Stamatie Paleologul; el intră în curţile domneşti în săltăturile şi în desghinurile unui armăsăruş arăbesc ager şi sgobiu, cu părul vânăt rotat şi cu o şiră de stele roşcate pe piept şi pe spinare. Alături cu dânsul înaintà, pe un cal mai ticnit, dar încărcat cu grele podoabe,

---

*Palicari* = Flăcăi voinici, pe greceşte. — *Fustanelă* = fustă de pânză creaţă şi scurtă, pe care o poartă Arnăuţii. — *Filaliu* = pânză de cea mai subţire şi străvezie. — *Bibiluri* = flori formate din împletituri de fire de mătase. — *Tuzluci* = poturi, învelitori strâmte puse pe pulpe, — *Cepchen* = vestă scurtă cu mânici despicate şi atârnate de umeri. — *Filendreş* = catifea orientală. — *Pală de Taban* = sabie persienească.

Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuia, mărunt, neputincios și gârbovit, pare că d'abia purta capul său mare, pleșuv și cărunt, cu obraji spâni, zmezi și slabi; dar buzele-i subțiri și încrețite, ochii săi mici, vioi și pătrunzători, nările-i largi și neastâmpărate dovediau acel duh sprinten și isteț, acea minte iscusită și dedată cu intrigile și cu batjocura, care sunt de o însușire a neamului grecesc. Veșmintele sale 'l arătau că este unul din dregătorii cei mari ai bisericei bizantine; în cap purtà naltul calpac de hârșie fumurie cu fund de serasir; pe dânsul avea o hlamidă de sevaiu roșu, cusută cu palme de fir pe poale și încinsă d'a curmezișul pe sub supțiori, cu un lat brâu sau omofor, semănat cu matostaturi în șatrange; iar d'asupra, o largă mantie de buhur alb cu ceaprazuri de aur și îmblănită cu jder, căci d'atunci începuse Kazaklâii, să aducă în Țarigrad scumpele blăni din Mosc.

Imprejurul lor stau grămădiți optzeci de călă-

---

*Calpac* = căciulă înaltă și dreaptă purtată de înalții dignitari ai Porței Otomane. — *Hârșie* = blană dela miel nefătat. — *Serasir* = stofă de beteală țesută. — *Hlamidă* = haină de paradă lungă și largă.—*Sevaiu* =stofă scumpă de mătase. — *Matostat* = piatră de preț, verde închis cu vine roșii, numită și *iaspis*. —*Șatrange* = dispozițiune romboidală sau în losange. — *Buhur* = stofă de lână subțire și moale.--*Kazaklâii* = erau negutătorii români, care aduceau din Rusia în țară și în Turcia blănuri prețioase.

reţi turci, Ianiceri, Spahii şi Ciohodari împărăteşti, unii cu înalta cucă din vârful căreia atârnà pe şalele calului o lată pană verde, alţii cu coif poleit şi împodobit cu două aripe de curuiu, sau cu o coadă învoaltă de păun; purtând pe dânşii nişte capoate de filendreş, de ghermesuturi şi de felurite stofe, care îmblănite, care cusute cu fir; înarmaţi cu suliţe de trestie din Hind, cu arcuri încordate, cu tolbe de săgeţi veninoase, cu iatagane de Horasan şi cu săneţe frănceşti.

Tot norodul românesc, încă neînvăţat cu falnicile podoabe ale curţii şi ale ordiei lui Suleiman, privea cu mirare acest măreţ alaiu. Dar şi mai mare fù mirarea când slujitorii descărcară de pe catâri, bogatele odoare sau daruri de nuntă ale peţitorilor greci; ici se vedeau sipeturi de sidef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri, de balaşuri, de rubini, de zamfiri; pline cu paftale de aur şi de matostat, cu colane şi cei

---

*Cucă* = căciulă înaltă şi dreaptă a Ianicerilor, cu care Sultanii dăruiau şi pe Voevozii români. — *Capoate* = haine largi. — *Filendreş* şi *ghermesut* = stofe scumpe în felul catifelei. — *Hind* = India. — *Horasan* = provincie din Persia. — *Frănceşti* = din ţările apusului. — *Sipet* = ladă. *Ghiordane* = brăţări, colete şi salbe de metale preţioase şi de pietre scumpe. — *Lefturi* — medalioane şi bănuţi de salbe. — *Balaş* = o piatră scumpă de coloare roşie bătând în vânăt.

sponciuri de mărgean și de mărgăritare, cu surguciuri de briliant; mai colo boccealâcuri de stofă cu așternuturi de agabaniu, cu primenele de borangic și de filaliu, cusute cu bibiluri, cu gevrele și cu brânișoare de beteală, cu feregele și binișuri de buhur, de cănăvăț și de sevaiu, cu blănuri de jder, de râs și de samur, cu gearuri și cu taclituri turcești; mai dincolo lăzi cu covoară de Ispahan, cu oglinzi de Veneția, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme de Hegias, cu apărători de pene, cu felegene de smalț, cu zarfuri de sârmă, cu tipsii, lighene și ibrice de argint, cu cohale de cleștar de munte, cu linguri de fildeș săpat și cu felurite alte bogății, care, de prin toate țările le aduceau Venețienii, Armenii și Evreii, în Țarigrad.

*Sponciuri* = chiotori, copci, agrafe. — *Boccialâcuri* = învelitori. — *Agabaniu* = pânza de bumbac, cea mai subțire. — *Gevrea* = batistă cusută cu mătăsuri și fir turi. — *Feregea* = haină lungă și largă, purtată de femei în Orient. *Biniș* = alt soiu de mantale lungi obișnuite în țările răsăritene. — *Cănăvăț* = stofă grea și luxoasă. — *Giar* = boccea de stofă lucrată cu lânuri colorate în felul șalurilor, dar de formă pătrată. — *Taclit* = stofă de lână servind ca învelitoare. — *Buhurdar* = vas și căție pentru tămâie și parfumuri. — *Hegias* = provincie din Arabia. *Felegean* = ceașcă fără mâner. — *Zarf* = păhăruș în gura căruia se așeză felegeanul. — *Sârmă* = lucrare cu firicele rigide de metal, numită și *filigran*. — *Cohale* = cupe emisferice fără picior, din care se bea.

Toate aceste minunate daruri, precum și chipul plăcut al lui Stamatie, lesne fermecară minţile Domniţei celei mari; dar Ancuţa, sărmana, stà nesimţitoare sau mai bine vedea cu groază apropiindu-se minutul logodnei sale cu Andronic, ce-i insuflase numai ură și frică. Cu toate acestea, ceasul cel groasnic sosì. In biserica domnească se gătise, pentru aceiaș zi, serbarea amândoror nunţile; patru cununii erau așezate pe sânta masă și nunii, cu patru făclii, înconjurară, d'o parte o păreche veselă și potrivită, de cealaltă, două ființe ce semănau una cu alta cum seamănă cruntul junghietor cu jertfa-i nevinovată. Slujba se începuse și Ancuţa, galbină și plânsă, abia se ţinea pe picioare, când din gloata adunată în biserică, un tânăr, împins ca de furia desnădăjduirii, se repezì în cercul nuntașilor și, ridicând pe d'asupra unii făclii, un văl de zăbranic negru, îi dete foc, strigând: — „Piei, amăgita mea nădejde!" — O vâlvoare de foc se 'nălţă în bolta bisericei, ș'apoi o ușoară cenușe căzù pe masa cununiilor.

Ancuţa cunoscuse într'acel tânăr pe Radu și, scoţând din pieptu-i sfărâmat un strigăt de durere, ea căzù jos leșinată.

Această împrejurare rămase de toţi neînţeleasă; pe Ancuţa o ridicară pe braţe și slujba se urmă cu grabă. Amândouă Domniţele erau măritate și

mai înainte ca să-și ridice casele și să se pornească cu soții lor la Țarigrad, câteva zile veseliile și sărbătorile se urmară în popor. Turcii își arătau măestria lor în jocul geridului, nimerind țălul cu sulița asvârlită din fuga cailor; apoi Românii își încercau puterile la trântă și la luptă dreaptă, apucându-se cu brațe vârtoase de mijloc, opintindu-se, smâcindu-se, învârtindu-se și 'n sus și 'n jos, și 'n dreapta și 'n stânga, până ce unul dovedea și, isbind pe protivnic cu umerii de pământ, îl culcà pe spate dinainte-i. Pehlivanii arapi și hindii, ce-i adusese din țara turcească, făcură și ei feluri de năsdrăvanii și de jocuri minunate și nevăzute locurilor noastre; unii săreau în văzduh, cu capetele în jos, peste opt bivoli puși în rând; alții călcau cu iuțeală pe o fâșie de tulpan întinsă, fără d'a se cufunda, iar unul mai ales schimbà în tot chipul o căciulă, care când o aruncà de pământ, pe loc se prefăcea în feluri de căciuli deosebite. De acolo a și eșit vorba românească: „Altă căciulă!“ când vrea omul să zică că s'a schimbat starea de mai nainte a unui lucru.

Apoi seara se aprindeau prin piețe focuri mari

---

*Gerid* = Dardă fără ascuțiș, care se asvârlea la țel din călărite. — *Dovedea* = biruià, învingeà. — *Pehlivanii* = prestidigitatorii și bufonii jocurilor publice, la Turci.

de paie și zicea mereu tubalhanaoa turcească de jucà norodul; și uneori slujitorii slobozeau în mijlocul gloatei câte o vulpe cu coada muiată în păcură aprinsă, de fugea lumea în cotro putea și muierile speriate se îmbrânciau și alergau ţipând; iar bărbaţii, slobozind mereu pistoale și desfundând la buţi cu vin, chiuiau și benchetuiau și se veseliau cu cântările cimpoaielor și cobuzelor muntenești și cu diblele lăutărești.

In scurt, astfel se petrecură aici la noi cununiile cocoanelor Doamnii Chiajne cu Stamatie Paleologul și cu Andronic Cantacuzenul, amândoi coconi Ţărigrădeni.

---

## F U G A

---

### III.

Câteva zile după nunţile Domniţelor lui Mircea Vodă, Stamatie Paleologul purcese în grab la Ţarigrad cu soţia sa; iar noul lui cumnat, Andronic Cantacuzenul, fù silit să mai zăbovească, căci chiar din seara cununiilor, tânăra sa mireasă încă nu-și

---

*Zicea* = cântà. — *Tubalhaoa* = musica militară turcească.

venise în simţiri; dar presupunând că vremea va potolì necunoscuta ei patimă, mai bine decât leacurile vracilor, Grecul bănuitor şi întărâtat, smulse pe biata Ancuţa din zadarnicele îngrijiri ale jupaniţelor curtence, şi cu tot alaiul, cu toată zestrea ei, purtată în zece care, el trecù la Rusciuc.

In seara când rămaseră să mâie într'acea cetate, Domniţa isbutì ca bărbatul ei să-i lase, drept locuinţă, un kioşc învecinat cu casele unde ei conăcise. Acel chioşc de lemnărie, lucrat numai în cafasuri şi în săpături de chiparos şi de iasomiu, pardosit cu lespezi de marmoră sângerie şi împodobit cu toate trebuincioasele smălţuite cu sidefuri, erà aşezat pe o coastă surpată, dar nu prea înaltă a Dunării; prin vergelele încrucişate ale ferestrelor vederea se 'ntindea peste toată lăţimea râului. Acolo Domniţa Ancuţa, singură şi cuprinsă de o jale adâncă, cu inima sfâşiiată, cu faţa ofilită, plângea amar cruzimea soartei sale; noaptea erà înaintată şi lacrimile-i curgeau făr' de încetare, căci de mult somnul fugise dintr'ai săi ochi; dar cu încetul fruntea-i obosită căzù pe a sa poală, trupu-i slăbit d'atâtea suferinţe, par'că se cufundă de sine-şi; o piroteală a minţii, o împăiejenire a ochilor începură a o coprinde, când de odată i se păru că aude, ca într'un vis mângâietor, un

*Vracii* = medicii. — *Cafasuri* = zăbrele, grilaje.

glas depărtat, ce cântà cu viers tânguios aceste duioase cuvinte:

— Frunza-i verde, apa-i lină,
Ș'al meu suflet turburat;
Luna vars'a sa lumină,
Dar mi-e gândul înnorat.

„Unde merg, în orice parte,
N'am nimica de dorit;
Visele 'mi-au fost deșearte;
Ce-am iubit m'a amăgit!"

Ancuța se trezì din aromeală; glasul părea că se apropie; ea sărì la fereastră. Printre zăbrele văzù luna plină colindând repede fața senină și albastră a cerului; pe Dunăre scânteiau razele ei răsfrânte în mii de talazuri; departe încolo un pescar turc trăgea la edec în tăcere caicul său încărcat; la poalele kioșkului, codobaturele, acele rândunele de apă cu lungi pene albe în coadă, se așterneau, în sborul lor iute, pe fața apei ș'apoi iarăși se ascundeau în cuiburile lor găurite ca niște urloaie într'acea coastă râpoasă. In repaosul nopții se auzea numai clătirea undelor ce se isbeau încetișor de mal și susurul alene al vântulețului de vară. Peste puțin ochii Ancuței zăriră o luntricică ce 'naintà, despicând valurile; uu bărbat, cu veșminte negre,

---

*Talazuri* = valurile apei. — *Trăgea la edec* = trăgea cu funia de pe mal.

şedea într'ânsa. El începù din nou să cânte cântarea de adineauri:

— „De-mi luceşte luna 'n cale,
De-mi e vântul cu noroc,
Ea n'alină a mea jale,
El nu stinge al meu foc.

„Dar iubita mea să vie,
Să-mi şoptească: Te iubesc!
Ş'atunci inima-mi re'nvie,
Intr'un raiu dumnezeesc!"

Nu mai erà îndoială! Acel vâslaş cutezător, erà Radu; acel glas plin de mâhnire, erà al lui! Fericirea în culmea sa, e nesocotită adesea ca şi desnădăjduirea. Ancuţa găsì în slabele-i mâni destulă putere ca să sfarăme zăbrelele de lemn ale kioşkului. — „Radule!" — strigă ea cu glas pătrunzător şi sărì pe fereastră. Din norocire câţiva stânjeni numai erau până jos; Ancuţa, cu cosiţele-i plăviţe răsfirate, învălită numai într'o iie subţire şi într'o fustă de albă mătase, căzù pe nisipul jilav şi moale al prundului.

Radu sărì 'ntr'o clipă pe mal, trase capul luntrii c'o mână vârtoasă pe uscat, rădică cu un braţ puternic, mlădiosul mijloc al tinerii femei, şi, cu scumpa lui sarcină pe braţe, săltă iute 'n luntre; apoi, îmbrâncind tare ţărmul cu vâsla, câteva voi-

---

*Plăviţe* = blonde, bălaie.

nicești lovituri de lopată, avântară micul vas departe de coastă. Ancuța, turburată, uimită d'atâtea vii și felurite simțiri, rămăsese pitulată în fundul luntrii, cu capul rezimat de pieptul Radului; trupul ei tremură ca frunza; brațele-i stă încrucișate p'al său sân ce svâcnea cu iuțeală, sub ușoara-i iie de borangic; glasul i se curmase și, uneori numai, cu o zâmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt se revărsă din adâncul inimei sale pline, și lacrimi, ca mărgăritarele, picurau dintr'ai săi ochi inundați d'atâta fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării și, cu Radu la cârmă, se strecură ușor, furată de undele răpezi ce se goneau și se imboldeau cu vuiet amorțit; o suflare răcoroasă sbârlea fața apei și legănă încetișor înaltele catarturi ale șăicilor ce se vedeau albind în depărtare cu pânzele lor umflate; razele lunei se resfrângeau, cu vii licuriri, pe culmea nestatornică a valurilor, răspândind pe cer și preste râu o dulce lumină, ce se îngână cu negreala malurilor depărtate. Pe ostrovul învecinat, un stol de babițe stă adormite, și uneori numai câte o streajă de noapte din ele, întizându-și aripele trunchiate și căscând în sus ciocul ei cu

---

*Șăici* = mici vase turcești ce plutesc pe Dunăre.— *Babițe* = pasări acuatice cu lungi pliscuri gușate; se zic și pelicani.

gușă adâncă, scotea un țipăt ascuțit, de răspundea malul de'mpotrivă, iar leșițele speriete se da afund și se ascundeau în stuful și în papura de pe mal. Apoi iar toate se astâmpărau și o șoaptă de taină se răspândea împrejur.

Intr'acea liniște a firii, Radu rădică văslele pe d'asupra apelor și ochii săi se lăsară cu dragoste asupra Ancuței; dar în căutătura ei, el întâlnì atâta bucurie, atâta încredere, încât brațele-i o strânseră cu încântare de al său piept și buzele lor, pentru întâiaș dată, se lipiră 'ntr'o dulce și nevinovată sărutare!...

O! desmierdare nespusă a celui dintâiu sărutat pentru două tinere inimi ce de mult se doresc! Cine va putea oare să te descrie? Cine va cutezà să cânte acel cântec de isbândă? Cine va ștì să spună câte simte firea omului într'acel singur minut al vieței, când fericirea covârșește toate celelalte simțiri? Nici sărutarea blajină a mamei pe fruntea pruncului său adormit, nici îmbrățișarea frățească a robului scăpat din robie, nici mândrul zâmbet al învingătorului, în ceasul biruinței, nu pot cuprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de griji și de mustrare, de râvniri și de trufie!

Radu întrerupse tăcerea: — „Ancuțo!" — zise el, — „nu știu de sunt alți oameni mai dedați

---

*Leșițe* = paseri de apă, negre, de felul rațelor.

„cu fericea; dar pentru mine ceasul acesta e mai „presus de câte aivea mintea a visat! — Toată „viaţa-mi până acum am trăit'o în amărăciuni; „deunăzi în sfârşit mă simţii cufundat ca într'un „nor întunecos şi un vârtej viforatec mă 'mpinse „ca să mă iau după urmele tale. Ziceam în mine: „Ce-mi mai este bună viaţa?.. Singur, sărman, „lipsit de părinţi, de rude, de prietini, care să „prinză milă de mine, lumea îmi e pustie. Ori „unde nu va fi dânsa, eu nu am pe nimeni! Să „pas deci pe calea unde a trecut ea, să calc în „urmele-i deşearte şi, fiindcă soarta a menit-o a „altuia să fie, ca cel puţin doru-mi, ca un fum „cuvios de tămâie, pretutindeni să se înalţe la „dânsa!.. Ancuţo! tu ai prefăcut acel nor în soare „de lumină! Tu ai deşteptat în sufletu-mi o viaţă „necunoscută! Tu ai reînviat inima-mi ofilită. „Tu eşti îngerul mântuirii mele!“

— „Radule“, — răspunse Ancuţa cu glasul înnecat în lacrimi de bucurie, — „din tot sufle- „tul eu te iubesc! Mai mult d'atâta eu nu ştiu „să-ţi spun; dar un viers tainic şopteşte de mult „în mine şi-mi zice că viaţa cu tine-mi va fi „dulce, că numai cu tine aş voi să mor!“

In vremea acestor drăgăstoase vorbiri, prin care fericiţii tineri îşi împărtăşeau păsurile şi dorurile

---

*Fericea* = fericirea.

nimei lor, cursul râului furase luntrea și o împinsese cu răpeziciune până la gura acelei strâmtori, prin care apele albiei celei mari se revarsă cu volbură în matca mai îngustă a țărmului românesc, tocmai la capul ostrovului Mocanu. Intr'acel loc, unde apele se'nvrăjbesc și se sfredelesc în adânci vârtejuri, vasul începù să șovăiască, clătinat pe înalte talazuri care se isbesc și se afundă cu un urlet întărâtat. Acea șuierătură spăimântătoare a valurilor, acele mișcări furtunoase ale luntrii înfricoșară pe Ancuța; stăpânită de o nespusă groază ea d'odată își aruncă brațele după gâtul lui Radu și, strângându-se de pieptul lui, înălță ochii la cer și rostì cucerită această rugă: — „Doamne! Doamne! fii cu îndurare! scapă-ne zi-„lele. Fie-ți milă și nu voì să pierim în ceasul cel „mai norocit al vieței noastre!" Radu puse în grab mâna pe vâsle și, spărgând cu putere sila talazurilor, el se luptă voinicește pân'ce mica sa luntre, ocolind prăpăstiile, săltând ușurel pe d'asupra valurilor, scăpând, ca prin minune, din mii de nevoi, izbutì să ieasă din primejdioasa strâmtoare. Atunci ea începù iarăși să plutească mai lin pe albia stângă a Dunării. De acolo să zărea, în susul apei zidurile cetății Săn-Giorgiu, care din ostrovul său înălțat apără orașul Gurgiului; iar înainte, pe limanul șes al Smârdei, licurea un foc de paie.

Radu cunoscù într'aceea semnele bătrânului său slujitor Bănică, pe care'l lăsase la mal. El cârmì într'acolo şi grăbind lopătarea cu ale sale braţe vânjoase, cărora şi dragostea le dase o nouă tărie, micul său vas ce în câteva ceasuri de plutire trecuse toată întinsă Dunărea decindea, sosì în sfârşit la malul dorit, tocmai când luna scăpătà, gonită de luceafărul albicios al dimineţei. Bănică, care de mult ducea grija stăpânului său, alergă cu veselie ca să'l întâmpine; două şiroae de lacrimi curgeau pe obrajii lui, când văzù pe Radu, sărind sprinten pe uscat. Sărmana bătrână şi credincioasă slugă, care 'l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrăţişà, îi sărutà mânile, râdea plângea, îşi făcea semnul crucii, nu ştià cum să 'şi mai arate bucuria, cum să mai mulţumească lui Dumnezeu.

— „Bănică", — îi zise Radu, — „de mă vezi „tu acum cu viaţă, Domniţei Ancuţei să 'i aibi „mulţumire; dânsa 'mi-a fost mântuirea. Să'ţi fie „de acì înainte ca şi mie stăpână!"

Bănică sărută cu recunoştinţă mânile Ancuţei, şi apoi, cu mirare, începù să întrebe: — „Dar „cum! ce fel s'a întâmplat... ?"

Radu 'i curmă vorba: — „Nu e acum vremea „pentru cercetări. Vorba multă, sărăcia omului!

---

*Decindea* = de cealaltă parte a râului.

„Să ne grăbim să fugim, căci zorile se revarsă „și ar putea să ne dea în urmă“.

— „Dar, vai de mine, stăpâne“, – șoptì bătrâna slugă, în mintea căruia bucuria se prefăcuse acum în smerită îngrijire dinaintea unei fiici de Voevod, — „cum o să poată umbla Domnița „călare? Noi avem numai doi bieți călușei... „ș'apoi încotro să ne ducem?..“

— „Incotro? Mai întrebi? La noi acasă, la Mo-„tru“, — răspunse Radu.

— „Ce gând ai, stăpâne“, — adăogì Bănică, — „apoi e bieată casa noastră dela Motru, după „potriva unei fete de Domn?“

— „Ancuța, moș Bănică! nu pune preț la zădărniciile talei. D'acum înainte averea ei, ca și „a mea, stă numai în inimă. Ne iubim; ce ne pasă „nouă de sărăcie? — Așà e, dragă Ancuțo?“

— „Unde voi fi cu tine, Radule, acolo voi fi „și fericită!“

Tânărul Socol sărută dulce pe a sa iubită și încălecând voinicește calul său unguresc, el așternù bunda sa pe oblâncul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d'a curmezișul rezimând'o de al său piept. Bietul Bănică, neputându-se încă bine domirì, ridică cu mirare sprânceana, dete din umăr ș'apoi mormăì: — „Vezi Doamne! ce's ti-

*Bundă* = manta mare de aba groasă.

nereţele la om!“ — Incălecă şi dânsul pe mărunţelu-i bidiviu şi se luă în fuga mare, după fericiţii tineri ce se depărtase în treapătul calului.

Călătoria fù lungă şi ostenitoare. Dar cine nu ştie câte poate juneţea şi iubirea adunate la un loc! Ei umblau mai mult noaptea pe răcoare, tot prin căi pustii şi lăturalnice, ferindu-se a deşteptà băgarea de seamă a drumeţilor şi a locuitorilor; dar în cale, precum şi în conacele lor, alese sub veselul frunziş al pădurilor, câte dulci şi drăgăstoase vorbiri! câte visuri de fericire plăsmuite! câte nepreţuite încântătoare şi nevinovate desmierdări.

Astfel, după mai multe zile de călătorie, sosiră ei în valea Motrului. Râul cu apele sale gălbui, curge pe o matcă de lut năclăios, ocolită cu un desiş de verdeaţă; acolo salcia pletoasă, socul mirositor, alunii mlădioşi, arţarii cu pojghiţe roşii, carpenii stufoşi, salba moale şi teii cresc amestecaţi cu falnici jugastri, cu plopi nalţi şi subţiri, cu anini uşurei, cu ulmi albicioşi, cu sângeri pestriţi, cu corni suciţi şi vârtoşi. Pintr'acel hăţiş felurit de arbori ce se 'ndeasă şi se 'mpletecesc, mierlele şi piţigoii şueră şi ciripesc, săltând din ramură în ramură, iar pe vârful copacilor turtu-

---

*Bidiviu* = cal mic dar ţeapăn. — *Hăţiş* = îndesătură de copaci.

rele sure și porumbei sălbateci se'ngână, în vreme ce prigorii cu pene albastre chiuesc mereu în sborul lor neastâmpărat.

Un drum îngust și mlăștinos străbate acea luncă înveselită și duce până la vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuință, odinioară îmbelșugată și sgomotoasă, erà acum pustie și cu totul sălbătecită; pe zidul de 'mprejmuire acum muced și învechit, se întinsese lungi ramure de iederă stufoasă; streașina porței învălită cu blăni putrezite de stejar se acoperise cu mușchiu. Inlăuntru curții buruiana crescuse naltă și abia se mai zărea în fund o groapă adâncă și mare astupată p'alocurea cu surpături de zid, printre care răsărise boziile și bălăriile; — atât mai rămăsese din falnicele case ale Vornicului Socol, pe care Mircea-Vodă poruncise să le doboare la pământ! Mai în lături erà o colibă învelită cu șovar, în care trăiau doi, trei români scăpătați, singurii slujitori rămași la curtea boerească; în preajmă, sub niște vechi tulpine de nuci, cu crăcile pe jumătate arse și uscate, erau aruncate obezi de roate, juguri de car, ghizduri, doage și alte unelte de

---

*Bozii* = buriană cu foaia lată care face un fel de floricele albe ce se prefac în bobițe negre. — *Șovar* = un fel de trestie subțire, cu care se fac învelișuri de case la țară. — *Rumâni* = țărani clăcași și robiți.

joagăr, cu care își câștigau pânea acei sărmani muncitori. De altă parte, câteva înguste brazde de fasole, de praz și de legumă; mai ici, un coșar în care se adăposteau seara puține vite de hrană ce pribegea ziua pe malurile gârlei; mai dincolo, o șiră de paie și niște copițe de fân. Prin iarba naltă și deasă alergau și se jucau câțiva copoi și o potecă strâmtă, cât trece omul cu piciorul, străbătea dela poartă până în bătătura locuinței stăpânului. Aceea erà singura clădire de zid rămasă în curte; erà un turn 'nalt și îngust cu ferestre mici și nepotrivite, având jos o portiță boltită, căreia îi slujea de prag o piatră de moară crestată în două. Pe dinăuntru o lungă scară învârtită, cu trepte mici de piatră, da intrare, la deosebite caturi, în niște chilii pardosite cu cărămizi, din care abia două mai erau de locuit. Intr'una, sus, șezuse Radu și în cealaltă, mai aproape de ușa intrării, credinciosul său Bănică. Acel turn așezat în vecinătatea porței, purtà numele de *Chindie*, căci fusese odinioară, pe când se înălțau mărețe casele Vornicului Socol, locul de streajă, de unde, ca și în curțile domnești, se vestea cu tobe și cu surle, ceasul înserat al chindiei, când toți oamenii casei se adunau la cină și porțile ogrăzei se închideau.

---

*Joagăr* = ferestrău mișcat de apa râurilor, unde se taie scândurile, blănile, șindrile și altele.

Ajungând în acele locuri sălbatice și despuiete, Ancuța nu simți câtuși de puțin acea compătimitoare mâhnire ce mai adesea sărăcia insuflă chiar inimilor miloase trăite în belșug; ea însă se bucură de liniștea acelor pașnice țărmuri și îndată 'și însuși într'ânsele toate visele sale de noroc. Cea dintâiu grijă a Radului și a Domniței, cât se văzură sosiți în ultimul și singurul lor adăpost, a fost dar de a cere binecuvântările legii noastre creștinești și de a încheià pe dată 'n biserică a lor de veci unire. Un preot unchiaș dintr'un biet cătun învecinat îi cunună în taină, fără ca dealtminteri dânsul să cerceteze cumva cine ei sunt; destul îi fuse cuviosului pustnic să vază că întru toate, și flăcăul și fecioara erau așà de bine potriviți încât dela Dumnezeu li se cădea să fie, pe această lume ca și 'n vecie, uniți și fericiți. Deci viața Ancuței ca și a Radului, se strecură de atunci ca într'un șir de dulci și neturburate plăceri. Zilele treceau ca un zâmbet, nopțile ca un farmec! Erà o fericire de acelea pe care soarta dușmană nu le dăruește pentru multă vreme unor inimi de muritori!

Să ne întoarcem acum iarăși în cercul viforos al luptelor și al intrigilor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărît și înfuriat de fuga fără veste a soției sale, alergase drept în Anhial, la fratele său Mihail ca să'l înștiințeze des-

pre crunta necinste ce i se făcuse în țara Românească. In pizmașa sa mânie, fericirea lui Stamatie i se părea o batjocoritoare umilire, pe care sufletul său trufaș nu o putea mistuì. El insuflă puternicului său frate zavistiosu-i necaz și'l făcù părtaș călduros la a sa răsbunare. Mihail Cantacuzenul nu erà om în mintea căruia să se șteargă lesne o înfruntare; deci el se sculă în grabă, se răpezì turbat în Țarigrad, uneltì mii de tainice intrigi, iscodì mii de pâri mincinoase și apoi dete în genunchi la Vizirul Socoli, cerând mazilirea neamului domnesc din țara Românească și depărtarea din scaunul păstoresc a Patriarhului Iosaf. Bietul acest bătrân, pârît pe nedreptate și tras în judecată dinaintea soborului, pentru niște vini fără de temei, fù gonit cu necinste din patriarhie și murì ascuns într'una din mănăstirile sântului munte al Atonului.

Din partea însă a familiei domnești, Cantacuzenul întâmpină o mult mai vie împotrivire. Chiajna își câștigase apărători chiar în sânul saraiului împărătesc; solul ei cercase mai din vreme Porțile și mituise pe mai mulți din înalții dregători. De aceea și noul Sultan Selim, nevoind să

---

*Mazilire*=gonirea din scaunul domnesc, detronarea. *Sobor* = conciliul, sfatul bisericesc. — *Saraiul împărătesc* = palatul Sultanului. — *Cercase Porțile* = câștigase pe puternicii dela Poarta otomană.

strice voia nici unuia din ai săi puternici Viziri, hărăzì lui Mahomet Socoli carte de mazilire pentru Petru-Vodă Şchiopul, şi tot deodată, lui Sinan şi lui Mustafa, apărători vânduţi ai neamului Mircioaei, le dăruì firman de Domnie pentru Alexandru, al doilea fecior al Chiajnei.

Tot Chiajna erà mai tare! Ingâmfată d'această nouă biruinţă, ea socotì vremea numai bună pentru o nouă şi desăvârşită lovire asupra boierilor răsvrătitori; urmând dar pilda de curând dată de către Domnul Moldovei, Alexandru Lăpuşneanu, ea adună la un ospăţ pe Radu Logofătul din Drăgoieşti, pe Mihnea din Bădeni feciorul lui Udrişte Vistierul, pe Toader dela Bucov, pe Vladul Caplei, pe Pătraşcu, pe Calotă, pe Stan feciorul Drăguleţului, pe Radu Stolnicul din Boldeşti şi le tăie capetele. Indată apoi porunci se trămiseră la Banul din Craiova, la ispravnici şi la vătaşii de plaiuri ca să prinză, ori morţi ori cu zile, pe mulţi alţi boiarini de price, printre care erà socotit şi Radu, feciorul Vornicului Socol, de peste Olt.

Cu aceste împrejurări se petrecuse câtăva

---

*Hărăzì* = dăruì. — Omorîrea boierilor de către Alexandru Lăpuşneanu, aşà frumos povestită de C. Negruţi, s'a petrecut pe la 1565; iar acestea se petrecù pe la 1567. — *Ispravnici* = administratorii judeţelor. — *Vătaşii de plaiuri* = administratorii ţinuturilor muntoase. — *Boiarini de price* =boieri cu idei resvrătitoare.

vreme; lunile vesele ale verii fugise, luând cu sine jocurile pe verdeață, și plimbările noaptea pe lună, și acea mulțumire sufletească ce naște din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul bălsămit al pajiștei înflorite, din miile de neprețuite daruri ale rodirii. Omul, ca firea, zâmbește cu soarele, se'ntunecă cu norii, s'alină cu seninul, se turbură cu furtuna; fieşte ce schimbare a naturii are un răsunet în inima sa; fieşte ce frunză ce cade îngălbenită toamna, lasă un dor în sufletu-i întristat.

Așà și Radu cu Ancuța, înstrăinați de lume, d'ale ei veselii, dar nu și d'a sa răutate, trăiau acum într'a lor cetățuie pustie, purtând dorul frumoaselor zile trecute și mângâindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

E tristă și urîtă iarna la țară, când crivățul viforos urlă peste câmpii, când norii sau ceața întunecă cerul, când ploile reci desfundă pământul, când țarina'i goală și năpustită, dumbrava uscată și plugarul trândav. Apoi, în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină de groază! ce de șopte fioroase! Vântul vâjie și geme ca niște jalnice glasuri ce plâng din depărtare; ploaia isbește cu o întărâtată stăruire în păreții și în ferestrele casei; oblonul se cletină și scârție pe țâțânele-i ruginite; focul bubuie și trosnește în cămin, și uneori o pasere de noapte, gonită din adăpostul ei, de o suflare

mai viscoloasă a crivățului, își iea sborul, scoțând un țipăt sfâșietor și tânguios. Intr'acele văietări ale firii, mintea de sineși se pornește pe cugetări mâhnicioase; închipuirea 'și plăsmuește vedenii cobitoare și tot ce e mai trist în viață, toate răstriștele trecute, toate temerile viitorului se resfrâng, ca umbre sângerate, în oglinda întunecată a inimei.

Intr'una din acele seri furtunoase, Radu ședea cu Ancuța, amândoi tăcuți și duși pe gânduri; un foc de surcele vâpăia pe vatră, revărsând o lumină roșatică în chilie; d'a lungul zidului se 'ntindea un pat acoperit cu velințe vărgate de țară; d'asupra erà o mescioară albă rotundă și alături o laviță îngustă de lemn pe care ei ședeau; dar în părete strălucea o bogată icoană îmbrăcată cu argint. Pe dânsa erà înfățișat, cu asprul condeiu al zugravilor strămoșești, chipul Maicei Domnului ținând sântul său prunc pe brațul cel stâng. Luciul înegrit al văpselilor, trăsurile uriașe și nemlădiite ale obrazeler, fețele lor îngălbenite, ochii lor mari și întunecați, în sfârșit acel cerc de lumină ce le impresurà la un ceas așà înoptat, făcea să nască în inimă o sfieață și cuvioasă îngrijare.

Privirea Ancuței se ațintise cu smerenie d'asupra icoanei, iar tânărul Socol, în sufletul căruia se deș-

---

*Obraze* = figurile unei icoane sau unor persoane de frunte, iar *obraji* însemnează orice fețe omenești.

teptau acum, una după alta, toate nenorocirile vieţei sale trecute, tresărì ca d'un fior, îşi lăsă fruntea pe mână şi, cu glas obidit, întrerupse tăcerea:

— „Dragă Ancuţo!“ — zise el,— „vezi tu această „sântă icoană?.. Ea în veci a fost martură la răs„triştile casei noastre; cu dânsa am împărţit toate „mâhnirile mele... Odinioară nişte ciobani, ce pă„steau turmele noastre de oi departe, în munţii „Vâlcii, au găsit'o, zice, într'o veche tulpină de „stejar ş'au adus'o la tatăl meu. El, sărmanul, o „primì ca o veste bună, ca un semn de noroc; „dar chiar în ziua aceea, silit de duşmani să'şi lase „casa, pe groaznică vreme de furtună, el apucă „drumul pribegiei şi murì pe ţărmuri depărtate... „Ţărâna să'i fie uşoară!.. Rămăsesem, cu mama, „doi copii, — o surioară şi eu, — hrăniţi la masa „străinilor; dar acei oameni fără milă, la care „bietul tata ne lăsase, crezându-i că'i sunt prie„tini, îndată ce venì ştire despre moartea lui, ne „opriră mult puţină stare cât mai aveam şi ne go„niră de pe pragul lor, săraci şi despuieţi. Din „toate averile noastre ei ne lăsară numai această „icoană ce, în nelegiuita lor credinţă, n'avea nici „un preţ... Ce poate face o biată muiere singură, „departe de ţara şi de rudele ei, cu doi copii pe „braţe?.. Eram încă tânăr de ani, p'atuncea, dar „vârsta nu 'mi-a cruţat nici o amărăciune!.. Pe

„biată mamă o văzui zăcând, în luptă cu boala și „mai vârtos cu frica d'a ne lăsà fără sprijin pe „lume; în sfârșit, biruită d'atâtea suferinţe, într'o „noapte îngrozitoare ca aceasta, își dete, sărmana „maică, sufletul. Eram în genunchi la patul ei de „moarte și în faţă 'mi lucea tot icoana aceasta!..."

O viforoasă șuerătură a vântului, ce cletină cu vuet învelitoarea și ușile turnului, îi curmă povestirea. Ancuţa se strânse mai aproape de dânsul; amândoi își făcură semnul crucii și Radu urmă:

„Apoi mai trecù vreme și soră-mea ajunse în „floarea tinereţii; blândă și gingașă copilă! începusem să aflù într'ânsa o inimă ce 'mpărtășea „și mângâià a mea jale din vremi adunată... „Dar într'o zi, — vezi cât îmi erà ursita de dușmană! — mă dusesem cu alţi tineri să ne încercăm, în câmpie, la jocuri de arme; eram în Ardeal și tovarășii ce mă chemase la acea serbătoare, erau cei mai mulţi, feciori ne nemeși „unguri... Unul dintr'ânșii (iadul să'i muncească „sufletul de trădător!) răpì în lipsă-mi pe scumpa „mea surioară și fugì cu dânsa. Când mă întorsei „seara acasă, pretutindeni erà întuneric; furtuna „urlà cu turbare. Chemai! dar nu'mi răspunse „nimeni. La lumina unui fulger văzui odaia pustie și în faţă 'mi lucea tot icoana aceasta...".

*Nemeși* = nobilii unguri.

Ușa chiliei se deschise cu sgomot și Bănică intră repede și speriat!

— „Stăpâne!“ — zise el — „o ceată de oameni „ne-a înconjurat toată curtea. Nu știu hoţi fi-vor, „sau alţi făcători de rele? dar, după numărul și „armele lor, nu s'arată să fie cu vre un cuget „curat“.

Un glas s'auzì strigând d'afară: — „Deschideţi „poarta la oamenii Domniei?“

Bănică se plecă pe fereastră și răspunse: — „Păsaţi-vă în cale! N'avem loc de găzduit!“ — Insă Radu vrù să'l oprească: — „Ci taci, moș Bă- „nică; or fi călători și 'i-a apucat noaptea pe „drum. Nu voi, cât îi de săracă, să'mi fie casa „închisă celor nevoiași. Mergi de le deschide“.

El încă bine nu sfârșise și un glonţ de săneaţă reteză peretele de lângă fereastră. Atunci s'auzì o larmă de oameni ce spărgeau porţile și năvăleau cu grămada în curte. Radu scoase al său paloș și sluga puse mâna pe o pușcă:

— „Acum, fătul meu, or cu viaţa or cu moartea! „Domnul să ne ajute!“ — spuse bătrânul Bănică.

Tâlharii într'această vreme, ca să'și facă lumină în curte, dedese foc la șira de paie ce sburà cu flacări spulberate de vânt; ei sparseră portiţa chindiei și se urcau unul după altul pe scara învârtită. Bănică trase cu pușca și răsturnă pe

cel din frunte, dar o mulţime de Panduri băneşti, călcând peste trupul tovarăşului mort, se repeziră cu săbiile scoase asupra lui şi bătrânul slujitor căzù înjunghiat pe pragul uşei.

Ancuţa stà îngenunchiată dinaintea icoanei. Ostaşii năvăliră în chilie sbierând cu turbare: — „Pe dânsul copii! daţi de tot!“

Paloşul Radului sbură un minut, făcând roată împrejuru-i, dar săbiile şi lăncile îl înconjurau. Străpuns de toate părţile, arma îi pică din mână şi el căzù mort la pământ. Groaznic fù ţipătul Ancuţei, când ea se aruncă peste trupul sfâşiat al soţului ei!

Un nor de fum umplù chilia; vâlvori de foc eşeau pe gura vetrii şi grinzile trosneau, scăpărând ţăndări înflăcărate. Atunci icoana cea mare căzù din părete cu un răsunet lung şi tânguios!

Vântul aruncase paie aprinse pe învelitoare şi focul încinsese de toate părţile turnul. Pandurii se îmbrânceau şi se rostogoleau acum pe scară, cu ţipete şi cu sgomot, cătând să scape de primejdia pojarului; ei fugea care încotro găsea loc de fugă.

Toată noaptea arse chindia lui Socol; în murgul zorilor o şiră de scânteie încununà a sa creastă,

---

*Panduri băneşti* = ostaşi ai Banului Craiovei. — *Pojarul* = focul, incendiul.

care și ele se stinseră una după alta. Câteva zile însă mai în urmă, clădirea surpată încă fumegă.

---

## PUSTNICA

### IV.

După ce Poarta turcească mazilì din Domnia țărei românești pe Petru Șchiopul, acest domnesc cocon, adus în Țarigrad, fu pus în lanțuri și trimis surghiun la cetatea Conia din Anadol; dar maică-sa ingrijată alergase curând în urma lui și, cu mânile pline de aur, ceruse înapoi pe fiul ei cel robit. Patruzeci mii galben, (afară de tot atâția ce adusese drept haraciu al țărei) împărțiți pe la Viziri și pe la curtenii de toată mâna, scăpară zilele amenințate ale lui Petru; dar un lucru mai ales întoarse spre dânsul voia veghiată a Sultanului, adică mărinimoasa predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunați și puși la păstrare de neamul domnesc al țărei Românești. Impăratul se milostivì și hărăzì zece mii dintr'ânșii bătrânei doamne; iar pe coconul ei îl oprì în Țarigrad cu leafă din haznaoa împărătească, și preste câteva luni îi mai adaose și douăzeci aspri tain pe zi.

---

*Surghiun* = exil. — *Voia veghiată* = bine-voința. *Tain* = subsidiu pentru hrană.

Cu atâta însă nu se mulţumea Chiajna; având un fiu pe scaun, ea sârguì să'i agonisească şi celuilalt Domnia vecină a Moldovei, de care se folosea pe acele vremi un Ioan Vodă, venetic armean, pururea învrăjbit cu Turcii; drept aceea, nu puţin lucră dânsa la pâra şi la osânda lui Ioan Vodă. In sfârşit, la anul 1564, ea isbutì, prin uneltirile sale să scoată carte de mazilie Domnului moldovenesc şi 'n locu-i să se orânduiască fiul ei Petru, care şi purcese din Ţarigrad însoţit de oaste turcească.

Din partea sa, Ioan Vodă nu priimì voios ca să se lepede de Domnie, ci adunându-şi boierii şi ţara, le cerù jurământ statornic ca să se lupte şi să moară împreună cu dânsul şi, începând atunci gătirile de bătălie, trămise să poftească cu leafă pe Kazaci ca să-i vină întru ajutor; iar aceştia, cum îs răsboinici şi în veci gata a se amestecà în tot felul de vrăjbi şi de sfădiri, se adunară o miie două sute de oameni şi veniră la dânsul.

Dincoace de Milcov, aflând de neprieteneasca priimire ce au să facă Moldovenii frăţină-său, Alexandru-Vodă îşi strânse şi el oştirea şi se gătì a purcede spre Moldova, în întâmpinarea lui Petru. Pe de altă parte, Doamna Chiajna, temându-se într'aşà priincioase împrejurări, de vre-o isbucnire

---

*Sârguì* = se silì. — *Amestecare* = formă vechie în loc de: amestecà.

protivnică în ţara Oltului, unde în veci colcotea o duşmănie ascunsă asupra neamului domnesc, hotărî să dea însăşi o raită prin oraşele olteneşti, ca să îngrozească pe cutezători şi s'amăgească cu măguliri pe cei cu bună voie.

Ea trecù repede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova şi găsì mai pretutindeni casele boiereşti pustiite; care nu pierise de sabia slujitorilor domneşti, fugise în pribegie; moşnenii ce mai rămăsese, împreună cu opinca, răbdau păsul ţărei şi nici măcar aduseră jeluiri Doamnei. Ce'i bună Românului jeluirea, când urechea ce'l ascultă e tot una cu mâna ce'l apasă? Tace până ce Dumnezeu prinde într'o zi milă de dânsul, ori până ce însuşi se îneacă cu răbdarea ş'atunci îşi face singur dreptate!

Chiajna îşi urmă dar în ticnă calea spre Cerneţi şi spre Ruşava. Ea călătorea într'un rădvan, care pe atunci erà o largă cutie de lemn vopsit, scobită rotund şi aşezată, fără arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegari înhămaţi ungureşte, d'a lungul, cu şleauri de curea subţiri şi întinse, purtau trăsura mai uşor ca vântul. Erau tot căluşei rotunzi de Dobrogea şi bahmeţi sbârliţi de Bugiac, aleşi tot pătrărei şi cincărei, negrii

---

*Rădvan* = trăsură învălită, carâtă. — *Bahmeţi* = cai de Bugiac în Basarabia. — *Pătrărei* şi *cincărei* se zice de caii de patru şi cinci ani.

la păr ca pana corbului, cu coadele lungi, cu coamele resfirate, cu nara 'n vânt, fugari neobosiţi ce abia atingea, în buiestru, cu copita de ţărână. Doi surugii flăcăiandri, cu mintene numai găitane, cu căciula moţată de oaie p'o ureche, cu mâneci albe, largi şi suflecate, îi mânau din călărie, săltând uşor pe şele, chiuind vesel din gură şi plesnind din bicele lor ce se împleteceau, pe d'asupra capetelor, ca mii de şerpi încovoioşi.

Astfel sburà în cale Doamna Chiajna, prin codrii din Apusul Craiovei şi începuse a înoptà când trăsura-i scobori într'o luncă unde, printre carpeni stufoşi, prin des aluniş, se strecurau apele gălbinatice ale unui râu; naintaşii trecuse apa prin vad când deodată, opintindu-se 'n loc, începură a sforăì; ceilalţi cai le urmară pilda şi într'un minut toate hamurile se 'ncurcase; bahmeţii se răsfirau în desghinuri, săreau în două picioare, nechiezând speriaţi, cu urechia ciulită, cu coama sbârlită nesupuşi frâului, neascultători glasului, stau încordaţi şi nu voiau să ia din loc.

— „Dar, ce măre, să mai fie şi asta!“ — strigau unii din drumeţi, ne'ncercaţi la seama cailor. — „Or că strechia a dat într'ânşii?“

— „Ba aşà's bahmeţii dela noi“, — răspunse cu mândrie un bătrân lipcan tătar din Bugiac, —

---

*Lipcan* = curier.

„au sămânţă de Misir, şi calul de Misir miroase „de departe unde-i vreun zid părăsit şi sforăie „a pustiu, nechiază ca de groaza morţii“.

Intr'adevăr pe malul învecinat, printre desişul mărunt al unui zăvoiu de copăcei, se 'nălţă pe albăstreala întunecată a cerului, un părete îngust şi negru, cu muchia surpată, cu laturile crăpate, fioros şi cobitor ca urma unui păcat în amurgul conştiinţei. Sgomotul alaiului domnesc deşteptase bufniţele şi liliecii, care, din crestăturile vechii zidiri, zburau fâlfăind în toate părţile, cu ţipete ascuţite.

— „Cruce ajută!“ — şoptiră slujitorii între sine, cătând să descurce hamurile cailor. — „Ce dărâ-„mături să fie astea? Iar vre-o mănăstire pân-„gărită de păgâni, arde-i-ar focul!... Ce ştii?...„

— „Ba'i, pare-mi-se, chiar chindia lui Socol care „au ars'o, mai anii trecuţi, Pandurii, când au ucis „şi pe Radu, feciorul lui... Aşà 'i; vorbă e?. ia, „tocmai acì erà, în lunca Motrului. — Ci-că, măre, „c'a treia zi după ce a dat clădirea pojarului, a „eşit noaptea din pimniţi adânci, o stafie c'o icoană „mare săpată în piept şi a apucat ţipând în patru „părţi, de unde suflă patru vânturi, şi la răsărit, „şi la mezul-zilei, şi la soare-apune ş'apoi 'şi a ales

---

*Misir* = Egypt, unde sunt cai arăbeşti.

„cale spre steaoa nopţii, şi s'a dus, măre, s'a „dus tot în colo, în fundul iernei, unde's troienii „de ninsoare ca munţii...“

— „Vezi d'aia nu s'a mai pomenit d'atunci „să fie oameni cu şederea pe locurile acestea! „Au băjenărit toţi rumânii de spaimă!“

— „Auzi, măre bădiţă!“ — adăogiră cu mirare ascultătorii şi, fiindcă în vremea povestirii hamurile se aşezase în bună rânduială, slujitorii apucară caii de dârlog, îi trecură, făcându-şi crucea, pe dinaintea dărâmăturilor, ş'apoi surugiii, plesnind din bice, strigară cu glas ascuţit: „I! hai să meargă!!!“ — şi toată ceata în goana mare pornì înainte.

De auzise Chiajna ceea-ce se vorbise, cine poate ştì? Destul e că chipu-i rămase neclintit, fruntea-i tot încreţită, ochirea-i tot straşnică, dinţi-i tot încleştaţi.

La Cerneţi, la Ruşava ş'apoi la Târgul-Jiiului cercetările sale avură acelaş sfârşit; pretutindeni ea găsì o aromire nepăsătoare din acelea ce zic: „Să n'aibi teamă!“ şi adesea ascund un jăratec. Se îndreptă apoi spre Vâlcea, ca de acolo să se 'ntoarcă, pe sub muscele, la locul unde se adunase la tabără fiii săi.

---

*Muscele* = dealurile dela poalele munţilor.

Drumul ce merge prin munţi, din Gorj spre Râmnicul-Vâlcii, la depărtare cu vre-o două-trei ceasuri de acest oraş, apucă d'a lungul printr'o vale largă, pe care curge, pe o îngustă matcă aşternută cu pietriş gros, pârîul numit Otăsăul. Ai zice că apele sale limpezi se joacă cu veselie în răsfăţate încovoieturi, uneori strecurându-se binişor prin iarba deasă şi măruntă a luncei, alte ori alergând cu pripă d'a curmezişul văi, dela un mal până la altul, ca suveica pe iţele răsboiului. D'a stânga râului sunt dealuri pe care cresc amestecaţi, brazi şi paltini, frasini şi mesteacăni; de cealaltă parte munţi cu înalte piscuri îşi arată coastele lor aprigi, râpoase şi surpate, ce se destind ca un vechiu părete de uriaşi, mâncat de umezeală şi de putregaiu.

Intr'o seară, luna înaintând liniştit pe din dosul acelor negre vârfuri sfărâmate, întunecă cu umbrele lor prelungite adânca vale ş'apoi iar, uneori scăpând printre surpături, razele ei sticleau, ca pietre scumpe, pe valurile pripite şi clocotoase ale micului pârâu.

Erà linişte pretutindeni când începù a răsunà cu un vuiet depărtat, treapătul cailor ce purtau şi însoţeau rădvanul Doamnei Chiajne.

Un lipcan alergà înainte ca să cerce drumul şi să deschiză calea; calul său, ce în goana mare se

aşternea drumului ca suflarea de vânt pe iarba de pe câmp, fugea scăpărând din copită şi, pe tot minutul, muindu-şi glesnele în valuri, străbătea matca şerpuită a Otăsăului. Deodată, la un mal, agerul dobitoc se oprì sforăind; iar călăreţul, auzind în preajma-i un gemet slab şi sfârşit, zărì, sub o rază trecătoare a lunei, chipul sau mai bine umbra unei fiinţe albe şi uscate ce zăcea asvârlită pe malul verde al râuleţului. Trupul ei despuiat ce abia 'l înveleau nişte ţoale sfâşiate, părea sdrobit; mânile şi picioarele-i slabe şi lângede, căutând poate în răcoarea râului ceva înviere, pluteau pe d'asupra apei ca frunze îngălbenite de toamnă; capu-i obosit căzuse pe pietrişul din matcă şi pletele-i resfirate se scăldau, furate de valuri.

Lipcanul gonaciu se oprì dinaintea acelei iezme ce semănà mai mult cu un morman de oase, şi îndată în urmă-i sosì întreg alaiul domnesc. Toată gloata drumeţilor, până chiar şi Doamna, se coborîră din rădvan şi de pe cai şi se apropiară de locul unde se aflà nenorocita fiinţă; toţi, făcându-şi cruce, priveau cu o miloasă spaimă acel trup sfărâmat, în care suflarea semănà cu cea din urmă vâpăiere a candelei ce se stinge. Iar ea, dinaintea unei aşà sgomotoase adunări, deschise încetinel pleoapele sale afundate; ochi ei mari şi holbaţi se sticliră, cu o nespusă durere, către malul drept al vâlcelii şi

trupu-i întreg, prin nişte uşoare trăsături ale nervilor, părea c'ar vrea, c'ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc erà o măgură verde cu muchea lată şi rotundă, pe care crescuse din veacuri depărtate, un bătrân stejar, sub al cărui lat frunziş se umbrea tot dealul; nu departe de dânsul, un plop străbun îşi înălţase spre nori creştetul semeţ. Amândoi, ca doi fraţi sărmani şi năpustiţi, crescuse singuratici p'acel costiş; amândoi de mari de veacuri se luptase 'mpreună cu criveţele şi cu vijeliile; amândoi în sute de rânduri scuturase 'mpreună când vesela frunză, când trista zăpadă: amândoi se unise ca să fie, în pustiu, locaş milostiv al paserilor cerului, umbrar răcoritor al turmelor zăbuşite, adăpost binecuvântat al călătorului obosit!

Spre dânşii acum se îndreptà stăruită dorinţă, suspinul cel din urmă al neputincioasei acele fiinţe.

Un om o luă dar în braţe, şi ceilalţi toţi îl urmară suind dealul în faţa vechiului stejar; dar cu cât mai mult se apropiau, o zare de lumină neobişnuită, care sub razele lunei creştea ca un luceafăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea că ese din sânul bătrânei tulpine. O sfântă groază cuprinsese toate inimele; dar împinşi ca de o putere căreia nu'i puteau stà împotrivă, ei

înaintau uimiţi de raza lucioasă ce-i trăgea spre sine şi le sorbea vederile. Când ajunseră pe muchea măgurei, drept în faţa stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate străluceau ca într'o senină vâlvoare; iar în tulpina scorburoasă a copaciului, împresurată de raze argintii, domnea ca într'un cerc de slavă cerească, chipul înegrit al Maicei Domnului, ţinând pe braţu-i stâng pe mântuitorul său Prunc.

— „Maică Preacurată!" — strigă atunci pustnica ce 'n faţa icoanei părea că 'şi dobândise un viers mai tare, mai dulce sunător decât glasurile omeneşti, — „Maică Preacurată! maică fără pată! „tu, care ai încercat numai durerile inimilor lu„meşti, care până acum nu te-ai îndurat a „'mi iertà câteva zile răsipite în desmierdările „vieţei! Tu, care ai privit fără jale sfâşierile inimei „mele, când singuru-mi p'această lume şi mult „iubitu-mi sprijin a căzut jertfă sub mâna mo„horîtă a ucigaşilor! Tu, care m'ai călăuzit prin „poteci spinoase, pe sloiuri de ghiaţă, când cu „sânta-ţi icoană în braţe, am colindat aiurind „plaiurile şi câmpiile! Tu, care m'ai adus sub „această sfinţită tulpină, într'acest sălbatic sălaş „de pustnicie, în care sufletu-mi dăulat şi sdrobit „de restrişte, în zadar cată odihna şi pururea,

*Viers* = glas.

„ca o milostenie, îţi cere scurtarea ticăitelor mele „zile! Tu, deci, care şi de am păcătuit şi de am „fost culpeşă ţie, m'ai osândit după mulţimea „vinilor mele! Acum, cerească stăpână, inima „îmi spune că înduratu-te-ai în sfârşit de mine „şi ai apropiat ceasul dorului meu!... Acum dar „mă 'nchin la poalele tale cu jeluiri, cu rugăminte, „cu lăcrimări, nu doară ca să'mi ceiu vr'o ce- „rească răsplată, — căci ce va fi partea mea dincolo „de zburd'această lume e în sânul tău ş'al Dom- „nului şi cu voioasă bucurie îl voiu priimì!... — „ci, Maică milostivă, tu care ai fost mumă ş'ai „pătimit de păsul fiului tău, fie'ţi milă şi îmblân- „zeşte, alină şi spală orice duh de mânie, în „inima mumei ce m'a purtat pre mine, nevred- „nica, în sânul ei şi la picioarele căreia mă plec „acum, ca şi dânsa, cu milostivire ca tine, să uite „greşalele nesocotitei sale fiice!... In ceasul acesta, „care e al meu cel din urmă, iartă-mă, maică, „deşì mult 'ţi am greşit eu în viaţă! iartă-mă, „căci cu amarnice dureri am ispăşit, vai! şi eu, vi- „novata-mi îndrăsneală, păcătoasa-mi rătăcire!...“

Rostind cu o cucernică şi'nfocată căinţă aceste din urmă cuvinte, sărmana pustnică se prăvălise cu fruntea în ţărână dinaintea Doamnei Chiajne.

---

*Ticăit* = nenorocit, chinuit. = *Zburdă* = nestatornică.

Acea vedenie strălucitoare a unei sfinte icoane în mijlocul nopţei ş'al pustietăţii, acea dureroasă destăinuire a unei aşà jalnice soarte, acel glas prooroceso ce vestea moartea vecină a fiicei sale, făcură să clipească sub geana încruntată a Chiajnei o umbră de îndurare; dar freamătul milei nu se coborîse încă până în inima-i oţelită, când deodată un nor răpede şi negru trecù cobitor preste faţa lunei. Lumina icoanei îndată se stinse şi întunericul se răspândì jur împrejur.

Cumplita mumă se 'ntoarse atunci cu o feroasă iuţeală şi, grăbind pasul spre vale, strigă cu un glas aspru: — „Nainte, copii!" — Vinovatul împetrit în rele fuge chiar şi de umbra mustrării. Intr'o clipă Chiajna se suise în rădvan şi tovarăşii săi înfioraţi de sunetul oţelit al glasului ei, ajunsese departe, gonind în urma rădvanului, când începură să simtă mustrarea în cugetele lor, biruite de asprimea neînblânzitei lor stăpâne.

. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .

In valea Otăsăului, câteva slabe suspine, pierdute printre şuerătura frunzelor ce se legănau în adierea dimineţei, dovediră suferinţele cele din urmă ale nenorocitei pustnice. Muritoarele despuieri ale Domniţei Ancuţe, căzute chiar la poalele sântei icoane, în sălbatica chilie ce'şi găsise ea, în scor-

burea străbunului stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberă crivățul de toamnă.

. . . . . . . . . . . . . . . . . . .

Mulți ani în urmă ciobanii găsiră tot acolo icoana Maicei Domnului, ce se zice a fi una din cele șeapte de Luca Evanghelistul zugrăvite, și chiar în tulpina bătrânului copaciu ei scobiră bisericuța cea vechie a mănăstirii zisă „Dintr'un-lemn“.

. . . . . . . . . . . . . . . . . . .

*
* *

Pe când Doamna Chiajna își urma ispititoarea colindă preste Olt și prin țara de sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți, unul de oaste pământeană și de ajutorințe unguresți, altul de Turcii ce i se dase ca să-l așeze pe scaunul năzuit al Moldovei, se întâmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberile lor amestecate în satul Săpățeni pe lunca înfrățitoare a Milcovului. Doamna mumă îi ajunse acolo, purtând în sufletu-i smăcinat o îngrijată presimțire care, sub aspra-i fălnicie, se vedea printr'un neastâmpăr fioros. Ea cătă în zadar să'și

---

Tradițiunea zice că icoana cea mare dela mănăstirea Dintr'un-lemn a fost de mai multe ori mutată și s'a întors singură la locul unde erà clădită mănăstirea.

potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; dar oştile împrejuru-i, multe şi veghiate, i se păreau molatice şi nevoioase. Un neîncetat susur de tainică trădare îi şoptea la auz; mintea-i se muncea cu tot felul de bănuieli. Ziua, ea colindà fără repaos tabăra, vrând să încerce credinţa ostaşilor, să învie, ca odinioară, bărbăţia în inimele lor; dar iazma neîncrederii o urmărea pretutindeni şi viersul îmbolditor îi pierea pe buză. Apoi iar în tăcerea nopţii, în veci deşteaptă şi frământată de griji, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate şi adesea, cuprînsă de o nedomirită temere, alergà să pândească la perdeaua corturilor, unde se odihneau, în visuri de isbândă, fiii săi, uneltile nesăţioasei sale mândrii.

Din potrivă aceşti doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostăşesc, pe părtinirea soartei şi pe toate voioasele închipuiri ale juneţii lor, petreceau zilele în vesele ospeţe, benchetuind cu boiarii şi purtătorii oştii lor şi gata a purcede asupra lui Ioan Vodă, dacă nu i-ar fi amânat din zi în zi îngrijatele presimţiri ale Doamnei mumei lor.

Intr'astfel de felurite aplecări se află tabăra frăţească a fiilor lui Mircea, când sosì ştirea cum că boierii moldoveni, temători a se vedea pe viitor înstrăinaţi dela mila noului Domn, ar fi hotărît

să părăsească relii sale soarte pe vechiul lor stăpânitor şi are să vină, mânaţi de Dumbravă Vornicul, ca să se închine lui Petru Voevod. Această veste umplù tabăra de bucurie; cu nădejdea viitoarei împăciuiri, strejile se ridicară, veghierea se desfiinţă, caii se slobozirà la păşune, armele se aşezară în snopi; toate se pregăteau pentru o obştească înfrăţire. Doamna Chiajna însă, care nu privise cu suflet liniştit acea nesocotită răsipire a tuturor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiau Moldovenii, mai cu dinadinsul stăruia ca tinerii Domni să se ţină în laturi, sub bună şi sdravănă pază.

Norocul lor voì ca înduplecaţi de nepregetata rugăciune a mumei lor, dorinţa acesteia să fie împlinită şi ca dânşii amândoi să lipsească din cortul lor, în ceasul când Moldovenii se iviră dinaintea taberei munteneşti.

Intr'adevăr, Dumbravă Vornicul descălică în faţa şatrei domneşti, însoţit d'o gloată năprasnică de boieri şi de slujitori, purtând nu veşminte de sărbătoare, nici zâmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oţelită a unei zile de harţă şi semeaţa căutătură a unei biruinţe lesnicioase.

Osebit de aceea, se zărea în depărtare ostaşi numeroşi care, după caii lor mărunţei şi păroşi, după largii lor şalvari roşii, după chiverele lor

țuguiete, după cântările lor prelungite și după naltele lor sulițe ce luceau la soare ca spicurile de holdă, lesne se cunoșteau că sunt pâlcurile de Kazaci, venite sub povățuirea lui Sfirski, în ajutorul lui Ioan Vodă.

Chiajna, care 'ntr'această grea prilejire, știuse a întipărì pe chipu-i fățarnic o senină și rece mândrie, adăstà pe boierii moldoveni într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut peste tot cu fir, legat jur împrejur de martaci poleiți și 'nțoponat cu un măiug de aur.

Dumbravă Vornicul intră în fruntea tovarășilor; el erà un matur voinic, nalt și spătos, purtând o țurcă de blană flocoasă ce ascundea capu-i ras, din creștetul căruia o singură șuviță de păr atârnà în jos pe ceafa-i lată și vânoasă; erà îmbrăcat cu un mintean de urs lățos și 'ncins cu o curea, de care stà aninată o ghioagă năstrujită cu dinți de fer, adevărat baltag de urieș:

— „Unde's puii de năpârcă?..“ — strigă el cu glas răgușit, intrând în cort cu mâna în șold. — „Li-a sosit ceasul peirii! halal di ei, fârtați!“

---

*Șalvari* = nădragi largi. — *Martaci* = țărușei de care se leagă frânghiile cortului. — *Ințoponat cu un măiug* = încoronat cu o sferă. — *Aninată* = atârnată. — *Ghioagă năstrujită* = armă compusă dintr'o ghiulea cu ținte mari, pusă în vârful unei măciuci. — *Halal di ei* = vai de ei!

— „Pare-mi-se că 'n beţie-i 'ţi-ai pierdut cum-
„pătul vorbei, jupan Vornice"; — rostì Doamna
nstrunându-şi mânia, — „or pe semne c'ai min-
„tea ca de prunc într'atâta trupeşie?"

— „Taci, muiere; nu bârfì!" — răspunse Dumbravă, — „nu doară c'aţi socotit voi că-i Moldova
„ţară di jac, să ni gioace ca pi urs o mişa pripă-
„şită pi la Munteni şi doi feciori di lele ferme-
„caţi, doi lângăi nătângi ce li pute botu a lapte?..
„N'avem noi nevoie di Domn muntean. Muntea-
„nul îi om viclean: nu-i ca Moldovanul, ortoman
„şi dănos la mână şi la suflet fălos... Hai! voi-
„nici, drăguţii mei, daţi năvală di mi-i prindeţi şi
„mi-i legaţi cole cot la cot să-i ducem poclon lui
„IoniţăVodă, ca doi berbecei di Armindean!"

— „Câni neruşinaţi, litfă rea!.." — strigă Chiajna, spumegând de turbare; dar Dumbravă nu'i dete vreme să urmeze zadarnicele-i sudălmi, ci, desprinzând ghioaga dela brâu, o 'nvârtì de câteva ori cu braţu-i vânjos ş'apoi, glăsuind un groasnic blăstem, o asvârlì drept în capul înfuriatei Doamne.

Chiajna căzù răsturnată pe spate ş'atunci îndată, cu ochii sângeraţi, cu fălcile căscate, încercă

---

*Jac* = jaf. — *Ortoman* = vrednic, viteaz. — *Armidean* = sărbătoare dela 1 Maiu — *Poclon* — plocon. — *Litfă* = soiu nemernic de oameni. — *Sudalmă* = ceartă, ocărîre.

să se ridice în coate, să se sprijine pe palme, să rostească un cuvânt; dar abia putù să iasă din gâtleju-i năbuşit, vorbele: — „Domnii! feciorii „mei!..“ ş'o înnecă sângele ce curgea şiroae din tot capu-i găurit de ţinte. Trupu-i se svârcolì cu scrâşniri de dinţi, săltă încă de câteva ori, se rostogolì cu creştetul în ţărână, se sgârcì şi se întinse în câteva încordături dureroase, ş'apoi căzù înţepenit într'o baltă de sânge.

In vremea aceasta Moldovenii şi Kazacii deteră jaf taberei româneşti; fugeau Muntenii care încotro putea. Alexandru Vodă nimerì să scape la Cetatea-de-Floci; Petru se oprì din fugă la Brăila. Ioan Vodă intră în ţara Românească şi făcù Domn pe un Vintilă; dar peste câteva luni, soarta se schimbă. Ioan Vodă murì robit la Turci; Alexandru îşi dobândì iarăşi tronul şi Petru Şchiopul domnì la Moldova, lăudat şi iubit de toată obştea.

*Bucureşti*, 1860.